Osobine ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva

Fabijanić, Gabrijela

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:055606

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

Osobine ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva

Gabrijela Fabijanić

Zagreb, rujan, 2016. godine

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet

DIPLOMSKI RAD

Osobine ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva

Gabrijela Fabijanić

doc. dr. sc Martina Lotar Rihtarić

Zagreb, rujan, 2016. godine

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad ***Obilježja ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva*** i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Gabrijela Fabijanić

Rujan 2016. godine, Zagreb

Naslov: Obilježja ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva

Studentica: Gabrijela Fabijanić

Mentorica: doc. dr. sc. Martina Lotar Rihtarić

Studijski program/modul: Socijalna pedagogija/Modul odrasli

Sažetak rada

Ubojstvo je fenomen koji se pokušavao obajsniti kroz različite perspektive. Zašto ljudi ubijaju pitanje je na koje nije jednostavno odgovoriti. Osobine ličnosti i motivacija kod počinitelja zajedno sa mnogim drugim čimbenicima imaju značajnu ulogu u objašnjavanju kaznenog djela ubojstva. Cilj ovog istraživačkog rada je istražiti odnos osobina ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva. Problemi ovog istraživanja su: utvrditi izraženost osobina ličnosti kod počinitelja ubojstva, utvrditi obilježja počinjenog ubojstva, ispitati razlike u osobinama ličnosti počinitelja ubojstva ovisno o obilježjima počinjenog ubojstva. Uzorak obuhvaća osuđene počinitelje kaznenog djela ubojstva koji su tijekom 2013. godine došli u Centar za dijagnostiku u Zagrebu kako bi bila napravljena dijagnostička obrada. Za svakog zatvorenika prikupljeni su rezultati dobiveni na Eysenckovu inventaru impulzivnosti koji ispituje 3 osobine ličnosti (impulzivnost, emaptiju i avanturizam) te obilježja počinjenog kaznenog djela preuzeta iz osobnika zatvorenika. Prema rezultatima ovog istraživanja ispitanici su postigli niže rezultate na dimenzijama Impulzivnost i Avanturizam, a više na dimenziji Empatija. Dimenzije Impulzivnost i Avanturizam pokazale su se značajno pozitivno povezane dok dimenzija Empatija nije povezana ni s jednom. Rezultati pokazuju kako su u osnovi kaznenog djela najviše zastupljeni agresija, alkohol i frustracijske okolnosti. Prema rezultatima u osobinama ličnosti počinitelja ubojstva postoji statistički značajna razlika u avanturizmu između počinitelja ubojstva koji su pod utjecajem alkohola počinili kazneno djelo i onih koji ga nisu počinili pod utjecajem alkohola pri čemu rezultati pokazuju niži avanturizam u odnosu na počinitelje ubojstva koji nisu bili pod utjecajem alkohola. Kod počinitelja koji u osnovi kaznenog djela imaju frustracijske okolnosti i onih koji nemaju, nije utvrđena statistički značajna razlika u impulzivnosti, avanturizmu i empatiji. S obzirom na to je li u pozadini počinjenog ubojstva bila osveta rezultati okazuju kako postoji statistički značajna razlika u avanturizmu. Počinitelji koji su imali osvetu u osnovi kaznenog djela pokazuju viši avanturizam u odnosu na počinitelje koji kazneno djelo ubojstva nisu počinili zbog osvete.

Ključne riječi: *počinitelji ubojstva, osobine ličnosti, impulzivnost, avanturizam, empatija, obilježja ubojstva*

Title: Personality traits of murder perpetrators and characteristics of a committed murder

Student: Gabrijela Fabijanić

Mentor: doc. dr. sc. Martina Lotar Rihtarić

University program/modul: Social pedagogy/Adults

Summary

Murder is a phenomenon which was attempted to be explained through various perspectives. Why people commit murder is a question which is not easy to answer. Personality traits and motivation of perpetrators, combined with many other factors, play a significant role in explaining murder. The aim of this research was to investigate the relation between personality traits of murder perpetrators and characteristics of murder. There were three research problems: to determine personality traits of murder perpetrators, to determine characteristics of murders, to examine the differences in personality traits of murder perpetrators depending on murder characteristics. The sample includes murder perpetrators which were institutionalized during 2013. in the Diagnostic Centre in Zagreb with purpose of diagnostic processing. Data were gathered for each inmate using Eysenck inventory impulsivity which measures 3 personality traits (impulsivity, empathy and venturesomeness) and characteristics of committed felony taken from inmate file. According to the results of this research the participants have achieved lower score on impulsiveness and venturesomeness, and higher score on emphaty. There was positive correlation between impulsivity and venturesomeness, while emphaty showed no correlation with neither of those two. Results have shown that the aggression, alcohol and frustration circumstances are the most represented factors in the committed murders. Results have shown that there is a significant difference in venturesomeness between perpetrators which committed felony under alcohol influence and those who were not under the alcohol influence when they committed murder. The venturesomeness was lower among perpetrators which were not under the alcohol influence while committing a murder. Regarding perpetrators who in the basis of their criminal offense have frustration circumstances and those who don't, there was no significant difference in impulsivity, empathy and venturesomeness. Perpetrators who had revenge in the basis of their criminal offense have shown higher results in venturesomeness unlike perpetrators who doesn't have revenege in the basis of murder.

Key words: *Murder perpetrators, personality traits, impulsivity, venturesomeness, emphaty, murder characteristics.*

Sadržaj

1. Uvod 1
1.1. Pristupi u objašnjenju ubojstva 2
1.1.1 Biološka objašnjenja 2
1.1.2 Psihološka objašnjenja 4
1.1.3 Sociološka objašnjenja 8
1.2. Obilježja ubojstva 10
1.3. Obilježja počinitelja 13
1.3.1. Agresivnost 14
1.3.2. Impulzivnost 15
1.3.3. Psihopatija 16
1.3.4. Motivacija 18
1.4. Zakonski okvir RH vezan za počinjenje ubojstva 20
1.5. Statistika 22
2. Cilj, problemi, hipoteze 24
3. Metodologija 25
3.1. Uzorak 25
3.2. Postupak prikupljanja podataka 27
3.3. Mjerni instrumenti 27
4. Rezultati i rasprava 29
4.1 Prednosti, nedostatci i doprinos istraživanja 39
5. Zaključak 40
6. Literatura 41

1. Uvod

Ubojstvo se pokušalo objasniti iz različitih perspektiva. Neka objašnjenja odnosila su se na biološke predispozicije, ozljede glave, samokontrolu, teoriju socijalnog konflikta, etiketiranja itd. Mnoga od navedenih objašnjenje kada je riječ o ubojstvima nisu potpuna. Uglavnom se govori o eksternim čimbenicima koji doprinose takvom ponašanju, dok su kognitivni procesi zanemareni. S druge strane, psihološka perspektiva i razne psihološke teorije su nastojale upotpuniti razumijevanje i dati opsežnije objašnjenje. Takve teorije su u razumijevanju kriminalnog uma uzimale u obzir inteligenciju, temperament,ličnost počinitelja kao i dinamiku životnog stila (Highland, Kern, Curlette, 2010).

Različiti odgovori su u podlozi pitanja zašto ljudi ubijaju. Neki govore o tome da su nasilni ljudi u mladosti bili zlostavljani, drugi se odnose na socijalnu nejednakost, zatim se navode premale kazne zatvora za počinitelje, hormonski disbalans, utjecaj alkohola i sl. Takvi odgovori pridonose generiranju teorija koje pokušavaju objasniti ubojstvo (Daly, Willson, 1988).

Buss (2006) navodi kako većina teorija objašnjava nasilje i kriminalitet generalno te da nema teorije koja bi u potpunosti objasnila ubojstvo. Smatra kako su takve teorije neadekvatne jer su za različite vrste i načine ubojstva koji postoje potrebna različita objašnjenja što znači da teorije koje objašnjavaju nasilje ili kriminalitet generalno nisu u mogućnosti objasniti navedene razlike.

U nastavku je pregled različitih perspektiva u objašnjenju ubojstva, od bioloških do psiholoških i socioloških. Zatim će se raspravljati o obilježjima ubojstva i počinitelja te o motivaciji počinitelja.

1.1. Pristupi u objašnjenju ubojstva

Postoje različiti pristupi u objašnjenju ubojstva te će se u nastavku detaljnije prikazati biološka, psihološka i sociološka objašnjenja.

1.1.1 Biološka objašnjenja

Prema biološkim teorijama, kriminalno ponašanje pojedinca je rezultat fizičkih čimbenika koji se smatraju predispozicijama za kriminalitet. Temelje biološkog objašnjenja postavili su C. Lombroso, E. Ferri i R. Garofalo. Zagovarali su da se proučavanje kriminalnog ponašanja mora primarno provoditi znanstvenim studijama (prema Burke, 2009).

Prema Buss (2006) biološke teorije su za objašnjavanje ubojstva obraćale pažnju na oštećenja mozga uključujući dijelove koji kontroliraju emocije poput ljubomore i bijesa, genetiku, oštećenja uzrokovana alkoholom.

U ranim biološkim teorijama, Lombroso je bio među prvim predstavnicima takvog pristupa sa svojim poznatim djelom L'Uomo Delinquente. Njegova teorija bazirala se na tome da se kriminalci od osoba koje nisu kriminalci razlikuju temeljem anatomskih karakteristika poput pretjerano dugih ruku, orlovskog nosa, velikih uši, jake vilice. Kriminalce je klasificirao u četiri kategorije. Prva kategorija su rođeni kriminalci (prepoznati po svojim fizičkim karakteristikama), poremećeni kriminalci (u tu skupinu su uključeni alkoholičari, paranoidne osobe, epileptičari), prigodni kriminalci (čiji je zločin odgovor na prilike koje im se pružaju) i posljednja skupina su kriminalci iz strasti (čine kaznena djela zbog ljutnje, časti i ljubavi). U kasnijem je radu veću pozornost pridonio okolinskim čimbenicima poput siromaštva, migracija, urbanizacije i klime što je doprinijelo prepoznavanju važnosti drugih čimbenika osim nasljeđa u objašnjavanju kriminalnog ponašanja (socijalni, kulturalni i ekonomski čimbenici) (Burke, 2009).

Važan dio biološke perspektive uključivao je istraživanja genetike kao uzroka kriminalnog ponašanja (Burke, 2009). Provedene su razne studije na blizancima i posvojenoj djeci u proučavanju utjecaja nasljeđa i genetike na kriminalitet (Brookman, 2005). Abnormalnost u kromosomima, odnosno postojanje dodatnog kromosoma kod muškarca poslužilo je u objašnjavanju kriminalnog ponašanja. Smatralo se da su muškarci s viškom kromosoma skloniji agresivnosti, da su nezreli i imaju veću mogućnost da budu osuđeni u ranijoj dobi. Nakon nastanka teorija o genetici i njenom udjelu u kriminalno ponašanju, uslijedile su brojne kritike. Smatra se da je većina istraživanja na ovom području bila usmjerena na zatvorenike u specijalnim bolnicama što više govori o postojanju psihijatrijskih dijagnoza nego o

kriminalitetu. Nadalje, da ne postoji identificirani i ustaljeni XYY sindrom te da je ovaj koncept beskoristan. Najznačajnija kritika je usmjerena na činjenicu da postoji veliki broj ljudi u generalnoj populaciji s viškom X ili Y kromosoma koji su sasvim normalni i bezopasni (Burke, 2009).

S druge strane, biološke teorije koje su usmjerene na okolinske čimbenike uzimaju u obzir uporabu alkohola i droga za objašnjavanje kriminalnog ponašanja. Alkohol za razliku od većine droga ima izraženiju povezanost s kriminalnim ponašanjem. Mnoge studije su pronašle poveznicu između alkohola i nasilja. Lindqvist (1986, prema Burke, 2009) je u svom istraživanju provedenom u Švedskoj otkrio da su dvije trećine osuđenih počinitelja ubojstva konzumirale alkohol u vrijeme počinjenja kaznenog djela. Iako postoji veza između alkohola i kriminaliteta, postoji problem u definiranju njene direktne uzročnosti jer alkohol nema jednak učinak na sve ljude niti su sva ubojstva počinjena pod utjecajem alkohola (Burke, 2009).

Iako danas postoje sveobuhvatnije perspektive u objašnjavanju ubojstva i kriminaliteta generalno, biološke teorije su doprinijele testiranju i razvoju raznih novih teorija i perspektiva u pokušaju odgovora na pitanje zašto ljudi čine kaznena djela te upravo u tome leži njihova važnost.

1.1.2 Psihološka objašnjenja

Psihološka objašnjenja kriminalnog ponašanja govore da su uzrok činjenja kaznenih djela regulirana umom. Iz psiholoških teorija su proizašli pojmovi poput kriminalnog uma i kriminalne ličnosti. Teorije koje spadaju u psihološka objašnjenja kriminaliteta su psihodinamske teorije, bihevioralne teorije učenja i kognitivne teorije učenja. Kognitivne teorije učenja uključuju pojmove poput izbora i kreativnog razmišljanja te su se time odmakle od psihodinamskih i bihevioralnih teorija učenja. Psihodinamski pristup ima utemeljenje u radu Sigmunda Freuda. Njegovo objašnjenje kriminalnog ponašanja proizlazi iz faza psihoseksualnog razvoja. Poremećaj u nekoj od faza tijekom djetinjstva može dovesti do kriminalnog ponašanja u odrasloj dobi. Psihodinamske i bihevioralne teorije učenja na kriminalno ponašanje gledaju kao na rezultat disfunkcije, devijantne osobine ličnosti ili poremećaj emocionalne prilagodbe. Navedeno se formiralo razvojem i socijalizacijom tijekom života pojedinca te je pojedinac zbog toga krenuo s kriminalnim aktivnostima (Burke, 2009).

Teorije evolucijske psihologije su pokušavale objasniti ubojstva na različite načine. Evolucijska perspektiva smatra da su sukobi i zločin predvidljive posljedice psiholoških procesa oblikovane evolucijom (Duntley, Buss, 2011). Daly i Wilson (1988, prema Duntley, Buss, 2011) dali su najopsežnija objašnjenja do sada u području razumijevanja ubojstva i njegovog konteksta. Oni su smatrali da je ubojstvo nuspojava evoluiranih mehanizama poput prisile i kontrole.

Teorije socijalne kognicije su rezultat pomaka u ideji da samo vanjski događaji kontroliraju ponašanje (Beck, 2003). Fokus socijalne psihologije je na pojedincu, prema tome kognitivni procesi i interpersonalna dinamika dovode do nasilnog ponašanja (Brookman, 2005). Važan čimbenik je percepcija osobe i njena interpretacija vanjskih događaja. Navedeno znači da će osoba interpretirati određeni događaj na određeni način i prema tome odgovoriti na taj događaj agresivno ili nekim drugim ponašanjem. Naglasak je na individualnim razlikama u načinu percepcije i interpretacije događaja iz okoline (Beck, 2003).

Teorije socijalnog okruženja često se koriste u objašnjavanju nasilja. Bandurina Teorija socijalnog učenja jedna je od najpoznatijih među njima. Ljudi uče ponašanja putem imitacije i promatranja drugih ljudi, odnosno modela (Buss, 2006). Uz to opažaju posljedice koje proizlaze iz takvog ponašanja. Kazna ili nagrada, kao posljedica, između ostalog služe i da promatrač zna što može očekivati ako će se ponašati na promatrani način (Lebedina Manzoni, 2007). Bandurina teorije je poslužila kako bi se objasnilo da muškarci čine više ubojstava nego što ga čine žene. U prilog navedenom, jedan od najutjecajnijih istraživača agresivnog ponašanja

Leonard Berkowitz (1993, prema Buss, 2006) naglašava kako nas u modernom društvu uče da je fizička borba primjerenija za muškarce nego za žene i ističe stav da roditelji više odobravaju agresivna ponašanja kod dječaka. Bandura je svoju teoriju provjeravao u poznatom eksperimentu s Bobo Lutkama (prema Beck, 2003). Potvrđeno je da su posljedice koje prate ponašanje bitan dio kod oponašanja modela koji je promatran. Najmanje agresivna su bila ona djeca koja su promatrala agresivni model koji je bio kažnjen za svoje ponašanje, dok su najviše agresivna bila ona čiji je model bio nagrađen (Lebedina Manzoni, 2007). Buss (2006) smatra kako teorija socijalnog učenja ne objašnjava činjenicu da smo izloženi različitim modelima pri čemu smo u mogućnosti učiti različita ponašanja. Navodi kako teorija ne može objasniti koga ćemo od svih modela odabrati.

Fokus ovih teorija je na kognitivnoj i interpersonalnoj dinamici koja u interakciji dovodi do nasilničkog ponašanja. Socijalni kontekst zajedno s ličnosti i sklonosti nasilničkom ponašanju dovodi do počinjenja kaznenih djela (Brookman, 2005).

Unutar psiholoških objašnjenja ubojstva važnu ulogu imaju teorije ličnosti. Psihologija ličnosti je kompleksno područje za koje još ne postoji sveobuhvatna teorija. Različite perspektive u ovom području se bave različitim domenama koje su dio ličnosti. Da bi postojala sveobuhvatna teorija, ona mora obuhvatiti svaku domenu. U dispozicijskoj domeni ličnost je pod utjecajem osobina dobivenih rođenjem ili razvijenih tijekom života. Biološka domena uzima u obzir biološke čimbenike koji utječu na ličnost. Intrapsihička domena ličnost promatra putem konflikata unutar uma osobe. Kognitivno-iskustvena domena pokriva područje osobnog razmišljanja, osjećaja, želja i drugih subjektivnih doživljaja. Socijalna i kulturna domena se odnosi na rodne, kulturne i socijalne pozicije u društvu koje utječu na ličnost. Domena prilagodbe ličnost stavlja u odnos s načinom prilagodbe na probleme. Svaka teorija u ovom području pokriva određenu domenu, ali nijedna ne obuhvaća sve. Razni autori su pokušali objasniti ličnost na sveobuhvatan način, Sigmund Freud kao autor psihoanalitičke teorije je možda učinio najveći napor u tom pokušaju. Njegova teorija je usmjerena na univerzalne instinkte agresije i seksualnosti i univerzalnu psihičku strukturu koju čine id, ego i superego. Iako njegova teorija pripada u velike teorije ličnosti, danas ona ima povijesni značaj koji je omogućio razvoj takvih pristupa. Suvremena istraživanja psihologije ličnosti su usmjerena na razlike između pojedinaca i grupe, pa tako imamo bogatu literaturu o ekstraverziji, introverziji, neuroticizmu, anksioznosti, maskulinosti, femininosti i sličnim dimenzijama (Larsen, Buss, 2008). Teorije ličnosti su usmjerene na tipove i osobine ličnosti kao i na mjerenja istih kako bi

se moglo uspoređivati i kategorizirati ljude prema navedenom. Uspoređuju se sličnosti i razlike među osobinama i tipovima ljudi (Boeree, 2006).

Prema ovoj perspektivi, nasilni počinitelji su promatrani prema osobinama ličnosti koje ih razlikuju od nenasilnih pojedinaca. Osobine koje se proučavaju uključuju impulzivnost, traženje uzbuđenja, asertivnost i mnoge druge te se pomoću njih objašnjava ponašanje. Prema tome ljudi sa određenim tipom ličnosti će se ponašati u određenoj situaciji na određen način. Neki od tipova ličnosti prikazani u raznim teorijama ličnosti su: pasivne i agresivne tipologije ličnosti, ekstroverti i introverti, kontrolirajuće osobnosti i mnoge druge. Među najutjecajnijim osobama na ovom području je Hans Eysenck. Njegov pristup se smatra kao kombinacija raznih perspektiva od biološke i genetske do teorija učenja i kontrole. Bio je izraziti kritičar Freudove psihoanalize (Brookman, 2005). Njegova teorija je primarno utemeljena na psihologiji i genetici, te je njegov primarni interes temperament (Boeree, 2006). Eysenck je više bio zainteresiran za objašnjenje generalne teorije kriminaliteta nego što se specifično bavio nasiljem i ubojstvima. No njegova teorija ima veliki značaj za razvoj kriminalne psihologije. Tvrdio je da povećani rizik za antisocijalna ponašanja postoji zbog bioloških značajki osobnosti koje djeluju u interakciji sa socijalnom komponentom odnosno odgojem (Brookman, 2005). Njegova teorija je empirijska. Temeljne dimenzije ličnosti su ekstraverzija-introverzija te neuroticizam-emocionalna stabilnost. Svaka od tih dimenzija je kontinuum koji ima dva različita pola (Lebedina Manzoni, 2007). Ekstraverzija uključuje socijabilnost, aktivnost, avanturizam, dominantnost i sl. Introverti više vole samoću i mir, obično su ozbiljniji i preferiraju umjerenost. Ponekad mogu biti hladni i distancirani. Neuroticizam uključuje iritabilnost, anksioznost, napetost, manjak samopoštovanja, sramežljivost i zlovoljnost. Psihoticizam obuhvaća antisocijalno ponašanje, agresivnost, kreativnost, egocentričnost, impulzivnost i nedostatak empatije (Larsen, Buss, 2008). Empirijski ispitivan psihoticizam predviđa da ljudi s visokim rezultatima na psihoticizmu više preferiraju neugodne fotografije za razliku od osoba s niskim psihoticizmom (Rawling, 2003, prema Larsen, Buss, 2008), imaju predispozicije za nasilje i kriminalne radnje (Pickering i sur, 2003, prema Larsen. Buss, 2008).

Eysenckova teorija kriminaliteta primarno govori da su osobe visoke ekstraverzije i neuroticizma više uključene u kriminalna ponašanja. Kada je krajem sedamdesetih godina dodana dimenzija psihoticizma, pokazalo se da su osobe koje imaju visoke rezultate na toj dimenziji impulzivne, agresivne, bez empatije, egocentrične i hladne te da su više podložne razvijanju kriminalnog ponašanja. Passingham (2013) navodi da će počinitelji kaznenih djela imati visoke rezultate na dimenziji psihoticizma koja se povezuje s kriminalitetom. Jedan od

razloga tome je što psihoticizam mjeri osobine koje se smatraju antisocijalnim poput neosjetljivosti, traženja uzbuđenja i okrutnosti. Posebna poveznica postoji između psihoticizma i psihopatije (Boduszek, Hyland, Bourke, 2012). Rezultat koji je dobio Hare (1982, prema Boduszek i sur., 2012), kada je istraživao povezanost psihoticizma i psihopatije na 173 muška zatvorenika, upućuje na visoku povezanost između psihoticizma i psihopatije. Ističe kako psihoticizam odražava antisocijalne i kriminalne aspekte psihopatije te da je u visokoj korelaciji s ranijim antisocijalnim ponašanjima i impulzivnošću. Istraživanja Rama (1987, prema Boduszek i sur., 2012) upućuje da su osuđeni počinitelji ubojstva postigli visok rezultat na dimenziji psihoticizma. Boduszek i sur. (2012) su istraživali prediktore počinjenja ubojstva na uzorku 144 muška počinitelja koji su bili recidivisti. Rezultati su pokazali da postoji snažan empirijski dokaz da je visoki rezultat na dimenziji psihoticizma prediktor počinjenja ubojstva. Takav rezultat podupire Eysenckove indikacije oko povezanosti psihoticizma i kriminalnog ponašanja. Uz psihoticizam kao prediktor ponašanja za počinjenje ubojstva, iskustvo obiteljskog nasilja u ranom djetinjstvu je također značajan prediktor dobiven navedenim istraživanjem. Kritika Passinghama (2013) na Eysenckovu teorije odnosi se na to da nije specificirao je li njegova teorija primjenjiva na sve počinitelje i na sva kaznena djela, na oba spola, na sve rase, na maloljetničku delinkvenciju i na odrasle.

1.1.3 Sociološka objašnjenja

Rane sociološke teorije su se smatrale pretjerano determinističkim kao što je to bio slučaj i s ranim biološkim i psihološkim teorijama (Burke, 2009).

Sociološke teorije se za razliku od bioloških i psiholoških usmjeravaju na okolinu za koju smatraju da doprinosi kriminalnom ponašanju. Postoje dva polazišna pristupa u objašnjavanju ubojstva prema ovim teorijama, a to su strukturalno/kulturalni pristup te interakcionistički pristup. U strukturalno kulturalnom pristupu istraživanja su usmjerena na objašnjavanje određenih obrazaca u socijalnim karakteristikama prilikom objašnjavanja ubojstva i kriminaliteta općenito. U fokusu su pitanja kako i zašto određeni čimbenici dovode do ubojstva. Čimbenici koji se u tom kontekstu promatraju su nejednakost, socijalna dezorganizacija, siromaštvo, deprivacija i subkulturalne vrijednosti. S druge strane, interakcionistički pristup ispituje do koje mjere je ponašanje determinirano socijalnom kulturom i strukturom. Navedeni pristup naglašava važnost interakcije između počinitelja, žrtve i mikrookruženja (Brookman, 2005).

Brookman (2005) navodi kako strukturalne teorije u suštini zagovaraju da određeni čimbenici poput siromaštva stvaranjem uvjeta dovode do nasilnih delikata. Istraživanja ubojstva u kontekstu strukturnih čimbenika su se odnosila na pronalaženje povezanosti između ubojstva i ekonomske deprivacije koja je podijeljena na apsolutnu i relativnu. Pod apsolutnom ekonomskom deprivacijom se smatra nedostatak ekonomskih sredstava do te mjere da osoba jedva uspijeva zadovoljiti osnovne potrebe. Zbog apsolutne deprivacije osoba je pod utjecajem stresa, frustracije, napetosti, nemoći što je povezano s počinjenjem ubojstva. Relativna ekonomska deprivacija podrazumijeva nejednakost u pristupu dobrima između više i niže klase. Percepcija i subjektivni doživljaj relativne deprivacije odlučuju o uključivanju u nasilje. Nadalje, promatrao se i utjecaj socijalne dezorganizacije, odnosno kako specifična područja i zajednice utječu na nasilje. Robert Park (prema Brookman, 2005) koristeći se ekološkim modelom, bavio se istraživanjima na koji način zajednice napreduju i rastu. Smatrao je da se zajednice povremeno moraju nositi s autsajderima te da npr. zbog raznih migracija dolazi do konflikata među skupinama u zajednici. Konflikti nastaju zbog prostora i narušavanja ravnoteže u zajednici koja je do tad postojala.

Sljedeća važna teorija u kontekstu strukturalnih teorija je Mertonova teorija napetosti. Koncept teorije je relativna deprivacija i smatrao je da sama deprivacija nije problem nego način na koji se pojedinac nosi s njom odnosno kako ju doživljava. S obzirom na navedeno, ako se kod

pojedinca javi osjećaj frustracije može doći do nasilnog ponašanja. Kulturalne teorije se oslanjaju na vrijednosti i norme određene kulture ili subkulture u objašnjavanju kriminaliteta. Oba pristupa su podložna brojnim kritikama koje su usmjerene na pretjerano predviđanje što bi značilo da se previše predviđa što bi se moglo dogoditi. Iako postoji mnogo ljudi koji su obuhvaćeni raznim strukturalnim čimbenicima, ne sudjeluju svi u nasilničkom kriminalitetu i ubojstvu. Kritizira se i pretjerana generalizacija, u pitanje se dovode rodne razlike i činjenica da žene čine puno manje ubojstava od muškaraca (Brookman, 2005).

Interakcijske teorije nisu u tolikoj mjeri deterministički usmjerene. Povezanost žrtve i počinitelja utječe na objašnjavanje ubojstva s obzirom na činjenicu da većina ubojstva ima u podlozi poznanstvo između žrtve i počinitelja. U interakcijskim teorijama mikro-okruženje ima dodatan značaj u objašnjavanju ubojstava. Ono podrazumijeva određeni socijalni kontekst koji uz počinitelja i žrtvu uključuje i fizička i socijalna obilježja (Miethe i Meier, 1977, prema Brookman, 2005). Ubojstvo nije slučajno pozicionirano u mjestu i vremenu. Određena mjesta poput klubova i ulica te određeno vrijeme utječu na tu pojavu. Uz navedeno, alkohol i droge kako je i ranije spomenuto, mogu imati značajnu ulogu kada se govori o nasilju i ubojstvima. Prema tome, važna je povezanost između specifične situacije i korištenja sredstava ovisnosti. Yarvis (1994, prema Brookman, 2005) smatra da se u literaturi sve više govori o etiologiji ubojstva i njegove povezanosti s alkoholom i drogom. S druge strane, pažnja se pridodaje i dostupnosti vatrenog oružja u objašnjavanju nasilja i uzroka koji dovode do ubojstva. Povezanost raznih sub-kultura s drogom te činjenica da je uz drogu uobičajeno korištenje vatrenog oružja može biti također značajan čimbenik. Zaključno, interakcijske teorije kod objašnjavanja kriminaliteta općenito pa tako i ubojstva, uključuju ne samo počinitelja u svoju perspektivu, već i žrtvu te situacijske čimbenike, odnosno okolinu (Brookman, 2005).

1.2. Obilježja ubojstva

Prema Derenčinoviću (2004) ubojstvo se smatra jednim od najtežih kaznenih djela. Posljedica koja proizlazi iz takvog djela je usmrćenje druge osobe.

Za razliku od ostalih kaznenih djela, ubojstvo je među onima koje će najvjerojatnije biti prijavljeno i istraženo te se nastoji precizno i točno mjeriti i uvrštavati u statistiku (Walton, 2006).

Douglas, Burgess, Burgess, Ressler (2006) definiraju ubojstvo kao namjeran čin počinjen od jedne osobe prema drugoj te u definiciju ne uključuje ubojstva iz nehaja, samoubojstva, pokušaje ubojstva, slučajna te opravdana ubojstva.

Današnja obilježja ubojstva se razlikuju u nekim odrednicama u odnosu na ranije godine. Povećao se broj ubojstva povezanih s drogom, bandama, zatim ubojstvo kada počinitelj puca iz vatrenog oružja dok se nalazi u motornom vozilu te bježi s mjesta ubojstva (engl. „drive-by shootings“) što implicira da su ubojstva postala opasnija, nerazumnija i više nasumična. Zbog navedenog sve je teže odrediti vezu između počinitelja i žrtve te je teže uočiti motive (Walton, 2006).

Prema istraživanju provedenom na uzorku od 100 počinitelja ubojstva, rezultati pokazuju da je polovica ispitanika zloupotrebljavala sredstva ovisnosti u periodu počinjenja ubojstva, dok je skoro polovica njih bila intoksicirana sredstvom ovisnosti u vremenu samog počinjenja. Za potrebe navedenog istraživanja, aktivna zlouporaba sredstava ovisnosti se definirala u okviru uzimanja 3 ili više puta tijekom 30 dana koji su prethodili ubojstvu, dok je za zlouporabu alkohola vrijedilo 5 ili više puta. Također, pokazalo se da je veća vjerojatnost zlouporabe sredstava ovisnosti kod počinitelja ubojstva s ranijom kriminalnom povijesti u odnosu na one koji su ubojstvo počinili prvi put. Zaključno, važno je napomenuti da zlouporaba sredstava ovisnosti može pridonijeti počinjenju kaznenog djela ubojstva (Yarvis, 1994).

Alkohol dominira u odnosu na zlouporabu drugih sredstava ovisnosti kada je riječ o slučajevima ubojstva (Yarvis, 1994). Prema Žaji (1992) alkohol, odnosno alkoholizam, kod osobe ima veliki utjecaj na pojavu nasilnog ponašanja, posebice ubojstva i tjelesnih povreda te utječe na recidiv počinitelja. Marković (2009) navodi kako je alkoholizam kriminogeni čimbenik. Poseban kriminogeni značaj se pridaje alkoholnoj paranoji koja se češće pojavljuje kod muškarca u obliku ljubomore prema svojoj supružnici, a koja može dovesti do ubojstva. Derenčinović

(2004) se također slaže s time da je alkohol kriminogeni čimbenik, posebice kod krvnih delikata te ga smatra jednim od najvažnijih kriminogenih čimbenika.

Da bismo bolje razumjeli ubojstva važno ih je kategorizirati odnosno podijeliti prema vrstama. Prema Gavin (2014) ubojstva se definiraju prema različitim obilježjima koja ih svrstavaju u različite kategorije. U skladu s navedenim, autor razlikuje genocid, masovna ubojstva i ubojstva kada osoba ubije dvije ili više žrtava u kratkom vremenu na različitim lokacijama odnosno ubilački pohod (engl. spree killing), obična ubojstva, ubojstva bez predumišljaja, samoubojstva i serijska ubojstva. Obilježja masovnih ubojstva su slična ubilačkom pohodu, no razlika je u tome što masovna ubojstva podrazumijevaju višestruka ubojstva koja se događaju u isto vrijeme i na jednoj lokaciji, dok ubilački pohod također podrazumijeva višestruka ubojstva u isto vrijeme, ali na različitim lokacijama. Čest i karakterističan element za ovakvu vrstu ubojstava je samoubojstvo počinitelja. Može uključivati jednog počinitelja, dvoje ili malu grupu počinitelja. Obično ubojstvo podrazumijeva namjerno ubojstvo druge osobe. Unutar ove definicije isključuje se ubojstvo nerođenog djeteta. Važan element u ovakvoj vrsti ubojstva je namjera. Ubojstva bez predumišljaja definiraju se kao ubojstva bez namjere odnosno, ubojstva kojima nije bila namjera ubiti drugu osobu. Unutar navedene definicije, ubojstvo bez predumišljaja se razlikuje od ubojstva u samoobrani ili obrani druge osobe. Isto tako, potrebno je razlikovati ubojstvo na mah i ubojstvo iz nehaja. Ubojstva iz nehaja su ona koja su počinjena bez namjere da se nekoga usmrti, no počinitelj nije bez krivnje. Primjer su ubojstva prouzročena prometnim nesrećama pod utjecajem alkohola. Kod druge podvrste, ubojstva na mah smanjena je krivnja počinitelja jer se uzima u obzir utjecaj afekta. Primjer su ubojstva iz strasti. Serijska ubojstva su, za razliku od ostalih, specifična i podrazumijevaju ubojstvo više ljudi kroz određen period vremena od strane jednog ili više počinitelja. Bitno obilježje je da postoji period mirovanja između ubojstava. Žrtve su često izabrane po istim obilježjima za koje se pretpostavlja da počinitelju predstavljaju određenu simboliku.

Kocsis (2007) navodi kako su ubojstva intimnih partnera obično popraćena dugoročnim verbalnim, psihičkim i fizičkim nasiljem. Ona uključuju ubojstva intimnih partnera ili drugih članova obitelji. Najčešće se radi o ženskim žrtvama odnosno muškim počiniteljima. U podlozi se često nalazi frustracija i osjećaj očaja. Istraživanje Brownea i Williamsa (1987, prema Kocsis, 2007) pokazalo je da su žrtve kod ubojstva intimnih partnera većinom žene, odnosno više od polovice ženskih žrtava je bilo ubijeno od strane muških partnera. Ovakva vrsta ubojstva je često popraćena samoubojstvom.

Prema Kocsis (2007) postoji vrsta ubojstva koja uključuje ubojstvo oba roditelja, očuha i maćehe, bake i djeda ili drugih bliskih rođaka. U pozadini su često obiteljski konflikti, seksualno nasilje i zlouporaba sredstava ovisnosti. U istraživanju Le Bihana i Benezecha (2004, prema Kocsis, 2007) koje je provedeno u Francuskoj, uključeno je 42 počinitelja ovakve vrste ubojstva, rezultati su pokazali da su većina počinitelja bili samci te da su živjeli s roditeljima. Nadalje, Kocsis (2007) navodi kako je specifična vrsta ubojstva unutar ove skupine ubojstvo majke. Takvo ubojstvo, kada je počinjeno od strane sina, je često vezano uz Edipov kompleks prema kojem počinitelj osjeća krivnju i bijes prema majci za koju smatra da je odgovorna za njegovu nesamostalnost i sprečavanje odrastanja. Kada su u pitanju ženske počiniteljice odnosno kćeri, često se radi o motivaciji povezanoj s osjećajem ambivalencije i suparništva zbog privrženosti ocu.

Seksualna ubojstva, odnosno ubojstva motivirana seksualnim motivima, su ubojstva kod kojih postoje seksualni elementi koji su prisutni u svakom kaznenom djelu, uključujući silovanje pa do različitih seksualnih napada. Unutar navedene kategorije razlikuju se organizirana i neorganizirana seksualna ubojstva. Prva skupina obuhvaća počinitelje koji planiraju ubojstvo, određuju svoje žrtve svjesno, žele kontrolirati situaciju i ostale elemente vezane za ubojstvo. Druga skupina često odabire žrtve koje su iz njihovog geografskog područja. Razlog tome je impulzivnost ove vrste počinitelja. Neorganiziranost se može vidjeti u svim elementima ovakvog ubojstva i rezultat je nedostatka kriminalne sofisticiranosti, zlouporabe droge i alkohola ili slabih mentalnih sposobnosti (Douglas i sur., 2006).

1.3. Obilježja počinitelja

Počiniteljima ubojstava prema Waltonu (2006) se smatraju oni koji su s namjerom počinili ubojstvo odnosno usmrtili drugu osobu. Ubojstvo postoji od početka čovječanstva. Oduvijek se događalo da ljudi ubijaju ljude. Različitim sredstvima i metodama koja su se kroz razdoblja mijenjala, međutim motivi za ubojstvo su ostali isti. Postavljaju se važna pitanja na koje se nastoji odgovoriti kada se pokušavaju odrediti obilježja počinjenog ubojstva. Pitanja su usmjerena na što se dogodili, kako je počinitelj ubojstva izvršio navedeno kazneno djelo, zašto je došlo do ubojstva i zbog čega je žrtva odabrana, kada i gdje se navedeno dogodilo. Kod istrage, ova pitanja su ključna i zahtijevaju odgovor da bi se riješila misterija počinjenog ubojstva.

Prema Kocsis (2007) u slučajevima intimnog nasilja, odnosno ubojstva, sklonost počinitelja takvom ponašanju proizlazi iz njegove nesigurnosti, socijalne neadekvatnosti, pasivne agresije te niskog samopoštovanja što u kombinaciji s povremenom konzumacijom sredstava ovisnosti dovodi do naglog reagiranja. U pozadini takvih počinitelja često se nalazi disfunkcionalna obitelj i seksualno zlostavljanje u djetinjstvu.

Česta karakteristika počinitelja ubojstva intimnog partnera je ljubomora odnosno paranoidni poremećaj vezan uz ljubomoru. Počinitelj sumnja na nevjeru partnera što proizlazi iz njegovog osjećaja osobne neadekvatnosti i potisnutih konflikata. Također, počinitelj je često ovisan o alkoholu ili drogama što dodatno doprinosi počinjenju kaznenog djela (Kocsis, 2007).

Kod objašnjavanja obilježja koje ima počinitelj ubojstva, ličnost ima važnu ulogu. Eysenck (prema Lebedina Manzoni, 2007) ličnost smatra trajnom i stabilnom organizacijom temperamenta i ostalih čimbenika poput fizičke konstitucije, karaktera i intelekta. Definiciju ličnosti je ponudio i Cattell (prema Lebedina Manzoni, 2007) koji napominje da ličnost može predviditi postupke neke osobe.

Ličnost se može definirati i kao „ skup psihičkih osobina i mehanizma unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i adaptacije pojedinca na intrapsihičku, fizičku i socijalnu okolinu“ (Larsen, Buss, 2008, str. 4).

Počinitelji ubojstva se mogu podijeliti u dvije skupine prema svojoj ličnosti. Jedna skupina obuhvaća ubojice koji su nervozni, hladni, impulzivni, depresivni i tihi. Druga skupina obuhvaća ubojice koji su aktivni, srdačniji, objektivni, s višom razinom samokontrole (Lester,1984 prema Highland i sur., 2010). Nadalje, Munnich (1993, prema Highland i sur.,

2010) podjelu počinitelja ubojstva na tri tipa. Prvi je neinhibirano-amoralan tip koji je pretjerano kontrolirajući, rigidan i smiren. Drugi tip je depresivno-inhibiran koji ima jake obranbene mehanizme i rigidan je, dok se posljednji odnosi na anksiozno-inhibirani tip kod kojeg se agresija javlja u stresnim situacijama (Munnich, 1993, prema Highland i sur., 2010).

U nastavku će biti dan pregled tri obilježja ličnosti – agresivnost, impulzivnost i psihopatija zbog njihove važnosti u objašnjenju počinjenja ubojstva.

1.3.1. Agresivnost

Agresivnost ima svoje temeljne komponente koje uključuju fizičku i verbalnu agresivnost koje spadaju u instrumentalnu komponentu, srdžbu koja pripada fiziološkoj komponenti i hostilnost koja se definira kao odbojnost prema drugima i pripada kognitivnoj komponenti agresivnosti (Buss i Perry 1992, prema Mejovšek, 2007). Bijes je najčešća emocija koja se nalazi u podlozi nasilnih ponašanja posebice ubojstva, odnosno koja se povezuje s agresijom jer potiče agresivne osjećaje i intenzitet takvog ponašanja. Frustracija i strah su elementi koji se često nalaze kod počinitelja ubojstva (Kocsis, 2007). Prema Žaji (1992) postoji povezanost nasilničkog ponašanja i agresivnosti počinitelja.

Prema Lebedina Manzoni (2007) agresivnost je uvijek usmjerena na nekoga ili na nešto. Definira se kao sklonost nanošenju povrede ili štete drugim osobama koja u podlozi ima namjeru. Uz to što se termin agresivnosti definira kao obilježje ličnosti, može biti i obilježje ponašanja (agresija). Oboje navedeno je od posebnog značenja u kriminologiji i penologiji. Pošto se radi o složenom fenomenu, postoje razne teorije koje ju objašnjavaju koristeći pritom različite perspektive. Neke od teorija su instinktivističke teorije Konrada Lorenza i Sigmunda Freuda u kojima se na agresivno ponašanje gleda kao urođeno i neizbježno. Takvo ponašanje ima funkciju održavanja života te je determinirano instinktima. Nadalje, Dollard i sur. (1939, prema Žužul, 1989) osmislili su frustracijsku teoriju agresivnosti prema kojoj agresija nije determinirana instinktima, nego je ona odgovor na frustraciju koja označava stanje osobe kada je spriječena u ostvarenju određenog cilja. Leonard Berkowitz (prema Mejovšek, 2002) revidirao je frustracijsku teoriju agresivnosti Dollarda i sur. Upozorio je na činjenicu da nije nužno da svaka frustracija dovodi do agresivnog ponašanja. Također, navodi da postoji vrsta agresivnosti koja je motivirana svrhom što znači da se tom vrstom agresivnosti može postići željeni cilj što frustracijska teorija ne može objasniti. Agresivnost se može podijeliti na dvije vrste: ona koja je posljedica provocirajućeg događaja ili situacije te je emocionalne prirode i ona koja ima za svrhu postići neki cilj te je kognitivne prirode. Zanimljivo obilježje kod

agresivnih osoba je njihovo zaključivanje kod provocirajućih situacija u kojima su skloni pripisivati zle namjere osobama iako za to nema povoda. Agresivnost se smatra stabilnim obilježjem ličnosti, razvija se u djetinjstvu te je pod utjecajem i nasljednih i okolinskih čimbenika (Mejovšek, 2002). Istraživanje McCorda (1979, prema Mejovšek, 2007) koje je provedeno na uzorku 201 osobe muškog spola, ispitivalo je povezanost između varijabli koje opisuju obiteljsko ozračje i delinkventno ponašanje u odrasloj dobi. Podaci o obiteljskoj atmosferi su prikupljeni u djetinjstvu te su trideset godina kasnije prikupljeni podaci o kriminalitetu pri čemu su bili obuhvaćeni samo teži delikti protiv života i tijela te protiv imovine. Rezultati su pokazali da su značajan prediktor počinjenja delikata protiv života i tijela bili konflikti i agresivnost roditelja.

1.3.2. Impulzivnost

Impulzivnost karakteriziraju nepromišljene i nekontrolirane reakcije te burno i naglo reagiranje (Mejovšek, 2007). Prema Eysencku je jedna od komponenti ekstraverzije. Njeno temeljno obilježe je nesposobnost kontrole ponašanja što je povezano s funkcioniranjem frontalnih dijelova mozga. Ti dijelovi su povezani s regulacijom kontrole ponašanja i planiranja, što nedostaje kod impulzivnosti. Impulzivnost kao poremećaj se javlja u najranijem djetinjstvu i kada je u korelaciji s poremećajem pažnje i hiperaktivnosti dolazi do sindroma koji je dobar prediktor delinkventnog ponašanja. Prema Bussu (1995, prema Mejovšek, 2007) impulzivnost ima svoja temeljna obilježja u koje pripada nedostatak kontrole nad emocijama i potrebama, nedostatak promišljanja i nedostatak discipline. Buss je radio istraživanja na blizancima te utvrdio da je impulzivnost nasljedna osobina ličnosti za koju je bitna interakcija nasljednih i okolinskih čimbenika (Mejovšek, 2007).

Karakteristika impulzivnih osoba je da su one manje sposobne inhibirati pristupajuće ponašanje pogotovo kada je u pitanju prisutnost nagrade ili poželjnih ciljeva. Jeffrey Gray i sur. (prema Larsen, Buss, 2008) smatraju da su najimpulzivniji oni koji su vrlo ekstrovertirani i pomalo neurotični. Impulzivne osobe imaju slab sustav inhibicije ponašanja što dovodi do toga da ne mogu učiti na osnovi kazne. Ovu pretpostavku potvrđuju istraživanja koja su provedena na impulzivnim studentima, psihopatima, maloljetnicima i kriminalcima u zatvoru gdje rezultati pokazuju da impulzivne osobe imaju smanjene sposobnosti učenja putem kazne.

Prema Whiteu i sur. (1994, prema Mejovšek, 2007) impulzivnost ima dva čimbenika koji se odnose na impulzivnost u ponašanju i kognitivnu impulzivnost. Prvi čimbenik, impulzivnost u ponašanju, je dobar prediktor delinkventnog ponašanja u adolescenciji. Prema Farringtonu i

Jolliffe (2001, prema Lebedina Manzoni, 2007) impulzivnost se smatra najvažnijom karakteristikom koja opisuje delinkvente. Navodi se kao obilježje koje je često prisutno kod počinitelja ubojstava (Kocsis, 2007). Smatra se da je u pozadini velikog broja kaznenih djela (Mejovšek, 2007).

1.3.3. Psihopatija

Prema Hare psihopatija se smatra poremećajem ličnosti za čiju se dijagnozu može koristiti Hare Psychopathy checklist- Revisited odnosno PCL-R. Termin psihopat podrazumijeva osobu kojoj je dijagnosticirana psihopatija, a karakteristike koje ju definiraju su manipulativnost, nedostatak osjećaja i savjesti, nedostatak krivnje i žaljenja, manjak empatije, kriminalna raznovrsnost, rani ponašajni problemi, nedostatak odgovornosti za svoja djela, nedostatak krivnje i žaljenja, impulzivnost, površni šarm, grandioznost, slaba kontrola ponašanja, maloljetnička delinkvencija, nedostatak realnih dugoročnih ciljeva, kratkotrajne ljubavne veze, sklonost dosadi, patološko laganje, parazitski način života i promiskuitetno seksualno ponašanje (Turvey, 2011).

Razvoju psihopatije doprinose genetski, psihološki i biološki čimbenici kao i rana životna iskustva i okolinski čimbenici (Turvey, 2011). Potrebno je uzeti u obzir da nisu svi psihopati isti te da karakteristike koje definiraju psihopate mogu biti različitog intenziteta. Isto tako, ako je prisutna jedna od navedenih karakteristika to ne znači da je osoba psihopati. Što se tiče počinitelja kaznenih djela, navedeno vrijedi i za njih. Nisu svi počinitelji psihopati isto kao što ni svi psihopati ne moraju nužno biti kriminalci (Turvey, 2011). Derenčinović (2004) navodi da u kriminologiji postoji značajna povezanost psihopatije i recidivizma te da psihopatija nije uzrok delinkvencije. Tome ide u prilog činjenica da nisu svi psihopati počinitelji kaznenih djela. Ono što je značajno kod psihopatije je njen kriminogeni potencijal zbog kojeg će se takve osobe prije upustiti u kriminogene situacije.

Porter i Woodworth (2006) smatraju kako se nasilje koje koriste psihopati razlikuje od nasilja ostalih prijestupnika. Potencijalni moderator između psihopatije i agresije, odnosno korištenja nasilja za postizanje cilja je inteligencija. Psihopati s višim kvocijentom inteligencije manje koriste nasilje zato što koriste druge metode poput laganja i manipuliranja kako bi ostvarili svoj cilj (Porter, Woodworth, 2006). U provedenom istraživanju Serafima, Barrosa, Valima, Gorensteina (2009) ispitivane su razlike emocionalne reakcije i razine anksioznosti između ubojica s psihopatijom, ne psihopatskih ubojica i osoba koje nisu ni psihopati ni kriminalci. Uzorak je uključivao 110 muškaraca starijih od 18 godina podijeljenih u navedene tri.

Psihopatija je utvrđena PCL-R-om. Emocionalne reakcije i anksioznost su se mjerili nakon pokazivanja različitih slika, ugodna, neugodna i neutralna sadržaja. Rezultati su pokazali da ubojice s psihopatijom imaju nižu anksioznost i emocionalnu reakciju na ugodne i neugodne sadržaje od ostatka uzorka te da što je viši rezultat na faktoru 1 PCL-R-a koji se odnosi na nedostatak krivnje i žaljenja, manjak empatije, površan šarm i manipulaciju, to je niža razina anksioznosti i otkucaja srca što mjeri emocionalnu reakciju. Zaključeno je kako ubojice s psihopatijom ne pokazuju razlike u emocionalnoj reakciji na različite vrste prikazanog sadržaja.

Kada je u pitanju motivacija psihopata za počinjenje kaznenih djela, ona se ne razlikuje mnogo u odnosu na osobe koje nisu psihopati. Razlika je u načinu zadovoljenja potreba. To podrazumijeva brutalnije načine izvršenja kaznenih djela, manjak empatije i nikakvo žaljenje zbog počinjenog (Turvey, 2011).

1.3.4. Motivacija

Govoreći o ubojstvu, postoje različite razine motivacije počinitelja, njegove odgovornosti i uključenosti. Važno je razlikovati je li se ubojstvo dogodilo planirano, unaprijed smišljeno ili je rezultiralo takvim činom na licu mjesta (Smit, de Jong, Bijleveld, 2011).

Generalno, motivi su emocionalne, psihološke i materijalne potrebe koje se zadovoljavaju ponašanjem. Potrebno je razlikovati motiv od namjere. Motivi imaju obrazloženja koja su u podlozi djela i njihovih želja, a namjere se odnose na specifičan ishod koji osoba želi postići. Na primjer, motiv može biti osveta, dok je namjera počiniti ubojstvo odnosno ubiti nekoga (Turvey, 2011).

Motivi su jedni od važnijih odrednica kod počinitelja ubojstva. Uključuju želju za osvetom, ubojstvo zbog ljubavi, ljubomore, moći, novca, bijesa. Različiti ljudi počine ubojstvo iz različitih motiva, no motivi kao takvi su oduvijek ostali isti (Walton, 2006).

U podlozi počinjenja kaznenih djela, počinitelji se u odnosu na motivaciju mogu podijeliti na instrumentalne i ekspresivne počinitelje. Instrumentalne počinitelje definira želja za postizanjem određenog cilja. Cilj je najčešće materijalna ili financijska korist. Takvi počinitelji najčešće promišljaju o djelu kojeg namjeravaju počiniti, proračunati su i djeluju oprezno kako ne bi bili uhvaćeni i otkriveni. Za razliku od njih, ekspresivne počinitelje karakterizira pojačano emocionalno stanje. U tom slučaju, motivi su najčešće osobne prirode te su potaknuti ljutnjom, moći, ljubomorom i seksualnom željom (Turvey, 2011).

Ubojstva mogu biti motivirana osobnim razlozima pri čemu počinitelj nije motiviran materijalnom dobiti ili seksom. Ubojstvo može biti i rezultat neriješenih konflikata unutar počinitelja. Osveta može biti jedan od primarnih motiva kod počinitelja. Razlog za osvetu ovisi o počiniteljevoj percepciji štete koju mu je nanijela druga osoba (Douglas i sur., 2006). Motivi vezani uz ljutnju i osvetu odnose se na velike količine bijesa počinitelja prema specifičnoj osobi, grupi, instituciji te su takvi motivi česti kod obiteljskih ubojstava i ubojstva vezanih uz posao. Počinitelji koji djeluju iz spomenute motivacije se osvećuju žrtvi jer percipiraju da im je žrtva učinila nešto loše, bilo to doista tako ili ne. Njihov bijes kulminira što se odražava na način počinjenja djela. Tako ovi počinitelji djeluju nanošenjem višestrukih ozljeda, iako toliki broj ozljeda nije potreban da se uzrokuje ubojstvo (Turvey, 2011).

Postoje i ubojstva u kojima su motivi nejasni te su jedino poznati počinitelju. Kod takvih vrsta, čini se da su žrtve nasumično birane, odnosno veza između počinitelja i žrtve nije poznata (Douglas i sur., 2006).

S druge strane, može doći do motivacijskih promjena koje se događaju pojedincu te su rezultat internalnih i eksternalnih uvjeta. Prema Yarvisu (prema Turvey, 2011) postoje neposredni uzročni čimbenici značajni za nasilne delikte i ubojstva, a to su: razina interpersonalnih relacija, razina kontrole impulzivnosti, razina ispitivanja stvarnosti (sposobnost razlikovanja što je stvarno, a što nije), razina racionalnog razmišljanja, razina kognicije (mogućnost prikupljanja i prisjećanja informacija), razina slike o sebi, razina internaliziranih vrijednosti (suzdržavanje od antisocijalnih ponašanja i uvjerenja), razina povezanosti sa zajednicom i okolinom, prisutnost mentalnih bolesti, prisutnost sredstava ovisnosti, prisutnost racionalizacije, prisutnost intoksikacije i prisutnost značajne razine stresa.

Osim motiva koji su navedeni, postoje i motivacijski čimbenici koji doprinose odnosno dovode do razvoja motiva kod počinitelja te mogu utjecati na počiniteljeve izbore i ponašanja. Ti čimbenici su: zlouporaba alkohola i droge, fizički invaliditet, mentalne bolesti, seksualna gratifikacija, značajna razina stresa, nisko samopoštovanje, strah, financijski problemi, samo-očuvanje, no treba uzeti u obzir da nabrojani čimbenici ne znače sigurno dovođenje do zločina. Također, motivacijski čimbenici u jednom slučaju mogu biti primarna motivacija u drugom (Turvey, 2011).

1.4. Zakonski okvir RH vezan za počinjenje ubojstva

Prema novom kaznenom zakonu Republike Hrvatske (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15) ubojstvo se nalazi u glavi X. koja obuhvaća Kaznena djela protiv života i tijela. Pojam ubojstva podrazumijeva usmrćenje druge osobe. Razlikuje se kazneno djelo Ubojstvo, kazneno djelo Teško ubojstvo, Usmrćenje i Prouzročenje smrti iz nehaja. Prema članku 110. za ubojstvo je predviđena kazna zatvora od najmanje pet godina, prema članku 111. za teško ubojstvo predviđena kazna zatvora u trajanju od najmanje deset godina ili kazna dugotrajnog zatvora, dok je prema članku 113. za prouzročenje smrti iz nehaja predviđena kazna zatvora od 6 mjeseci do pet godina. Kriteriji koji prema Kaznenom zakonu (KZ, NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15) definiraju teško ubojstvo su:

1. Tko drugog ubije naokrutan ili podmukao način

2. Tko ubije osobu posebno ranjivu zbog njene dobi, teže tjelesne ili duševne smetnje ili trudnoće

3. Tko ubije blisku osobu koju je već ranije zlostavljao

4. Tko drugoga ubije iz koristoljublja, bezobzirne osvete, mržnje ili drugih niskih pobuda

5. Tko drugoga ubije radi počinjenja ili prikrivanja drugog kaznenog djela

6. Tko ubije službenu osobu u vezi s njenim obavljanjem službene dužnosti.

U odnosu na zastaru vezanu za kazneno djelo teškog ubojstva, Novi kazneni zakon u čl. 81. St.1 produljio je rok zastare na 40 godina. Prema starom Kaznenom zakonu (KZ/97), zastara je mogla nastupiti nakon 25 godina, iako se tada razlikovala relativna i apsolutna zastara što je potrebno uzeti u obzir. Također, postoji prijedlog dopune čl.81. novog KZ, da navedeno kazneno djelo nezastarijeva (Novoselec, 2014).

Kazneno djelo Usmrćenja (čl. 112) podrazumjeva ubojstvo na mah, čedomorstvo i ubojstvo na zahtjev koja su ranije bila zasebno opisana. Kriteriji za kazneno djelo Usmrćenja su (KZ, NN125/11, 144/12, 56/15, 61/15):

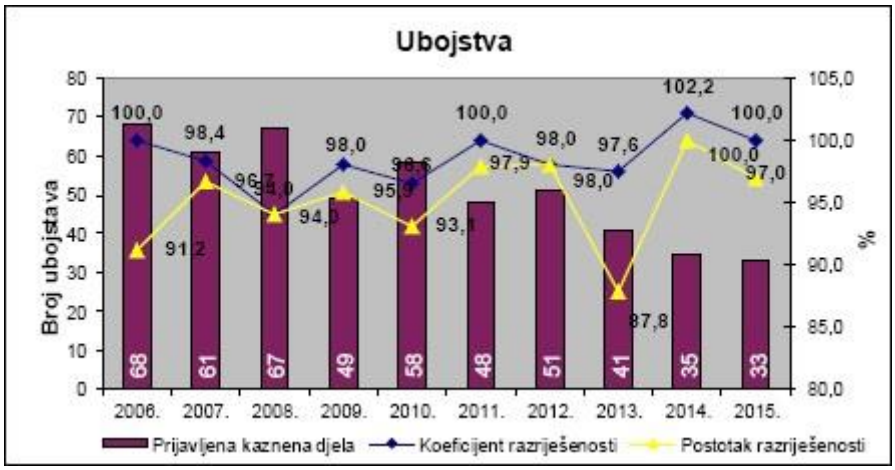
1. Tko usmrti drugoga doveden bez svoje krivnje njegovim napadom, teškim vrijeđanjem ili zlostavljanjem u stanje dugotrajne patnje, jake razdraženosti ili prepasti, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

2. Majka koja usmrti svoje dijete pod utjecajem jakog duševnog opterećenja zbog trudnoće ili poroda, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

3. Tko usmrti drugoga na njegov izričit i ozbiljan zahtjev iz suosjećanja zbog njegovog teškog zdravstvenog stanja, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.

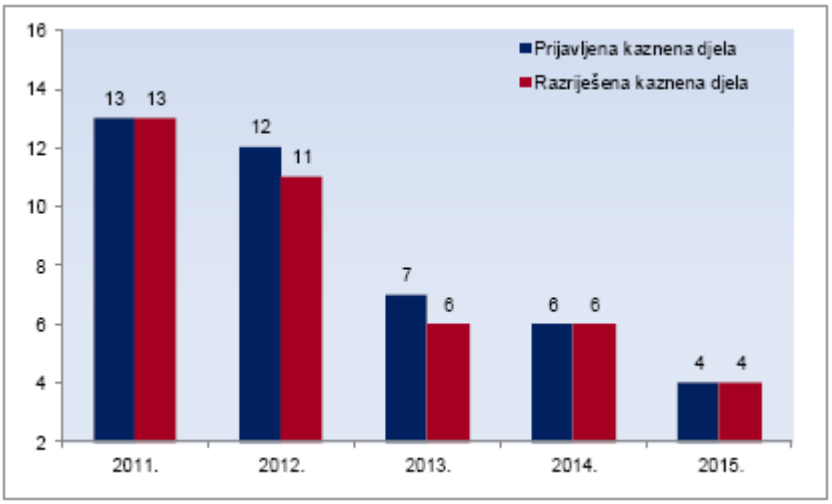
1.5. Statistika

U 2015. godini prijavljeno je ukupno 33 ubojstva, što je 5,7 % manje u odnosu na 2014. godinu. Prema Slici 1 vidljivo je da je postotak razriješenosti ubojstava 97,0%, te koeficijent razriješenosti 100,0% s obzirom da je razriješeno jedno ubojstvo koje je prijavljeno u ranijim godinama.

Slika 1 *Prijavljena i razriješena kaznena djela ubojstva* (Izvor: MUP HR, 2016)

U 2015. godini na području PU Zagrebačke, prijavljeno je ukupno 4 ubojstva od kojih su 3 razriješena te je razriješeno ubojstvo iz 2009. godine. Iz Slike 2 vidljivo je da pada broj prijavljenih kaznenih djela ubojstva, te je u 2015. godini taj broj bio najniži.

Slika 2 *Prikaz prijavljenih i razriješenih kaznenih djela Ubojstva u petogodišnjem razdoblju* (Izvor: MUP HR, 2016)

Prema European Sourcebook of Crime and Criminal Justice (2014), Kosovo ima najveću stopu osuđenih za ubojstvo, dok kod ostalih zemalja stopa iznosi oko 1 na 100 000. Hrvatska ima relativno nisku stopu osuđenih osoba za kazneno djelo Ubojstva.

Table 3.2.1.4 Persons convicted per 100 000 population – Intentional homicide: Completed

	2007	2008	2009	2010	2011	% change 2007-2011
Albania	...	...	...	...	...	...
Armenia	...	...	1.4	1.9	1.2	...
Austria	0.6	0.4	0.3	0.5	0.3	-38
Bulgaria	2.7	1.9	1.5	1.7	1.5	-42
Croatia	1.5	1.0	1.4	1.0	1.2	-20
Cyprus	1.5	0.8	0.9	...	...	...
Czech Republic	...	...	...	...	...	...
Denmark	0.4	0.4	0.7	0.9	0.5	6
Estonia	...	...	...	...	...	...
Finland	1.5	1.8	1.4	1.4	1.5	2
France	...	...	...	...	...	...
Georgia	...	...	...	...	...	...
Germany	0.6	0.5	0.5	0.5	0.4	-34
Greece	0.2	0.2	0.1	...	...	...
Hungary	1.6	1.3	1.8	1.4	1.1	-32
Ireland	...	...	...	...	...	...
Italy	1.2	1.1	1.0	...	...	...
Kosovo (UNR)	4.1	2.6	3.6	3.6	5.0	21
Latvia	...	...	...	...	...	...
Lithuania	...	...	...	...	...	...
Malta	1.0	0.2	1.0	0.7	0.7	-26
Netherlands	...	...	...	...	...	...
Poland	1.2	1.6	1.6	1.5	1.5	25
Portugal	1.4	1.1	1.4	1.1	1.3	-10
Serbia	1.8	1.7	1.7	2.0	2.0	10
Slovakia	1.1	0.8	0.6	0.8	0.6	-46
Slovenia	1.5	1.4	1.0	0.4	0.3	-77
Spain	...	...	...	...	...	...
Sweden	...	...	...	...	...	...

Slika 3 *Stopa ubojstva na području Europe* (Izvor: European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics, 2014., http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/qrMWoCVTF/HEUNI_report_80_European_Sourcebook.pdf).

2. Cilj, problemi, hipoteze

Cilj ovog istraživačkog rada je istražiti odnos osobina ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva. Kako bismo ostvarili cilj istraživanja, postavljeni su sljedeći problemi:

I. Utvrditi izraženost osobina ličnosti kod počinitelja ubojstva

Hipoteza: Pretpostavljamo kako će počinitelji ubojstava imati više izraženu impulzivnost i avanturizam, a niže izraženu empatiju.

II. Utvrditi obilježja počinjenog ubojstva

Za ovaj problem nije postavljena hipoteza jer je navedeni problem eksplorativne prirode.

III. Ispitati razlike u osobinama ličnosti počinitelja ubojstva ovisno o obilježjima počinjenog ubojstva

Hipoteza 1: Pretpostavlja se kako će počinitelji ubojstava koji u osnovi ubojstva imaju agresiju, frustracijske okolnosti, alkohol i osvetu imati izraženiju impulzivnost i avanturizam u odnosu na one koji nemaju te okolnosti u osnovi ubojstva.

Hipoteza 2: Pretpostavlja se da će počinitelji ubojstva koji u osnovi počinjenog kaznenog djela imaju osvetu imati nižu empatiju u odnosu na one koji su počinili ubojstvo, ali ne zbog osvete.

3. Metodologija

3.1. Uzorak

Uzorak ispitanika čini 104 osuđena počinitelja kaznenog djela ubojstva koji su tijekom 2013. g. zaprimljeni u Centar za dijagnostiku u Zagrebu na dijagnostičku obradu. Od ukupno 104 ispitanika, 93,3% ispitanika je muškog spola, točnije njih 97 dok 6,7% uzorka čine žene, ukupno njih 7. Iz podataka o dobi u vrijeme ulaska, podatci pokazuju da je prosječna dob M= 46,49 godina (SD= 13,808). Minimalna dob je 19 godine, a maksimalna 80 godina. Prosječna dob u vrijeme obavljanja dijagnostičkog postupka za 95 osuđena počinitelja je M= 46,77 (SD= 13,409). Minimalna dob je 22 godine, a maksimalna 79 godina.

Podatci o bračnom stanju pokazuju da je najveći dio ispitanika neoženjen (njih 41,3%), zatim je nešto manji broj ispitanika oženjen (24,0%) te je njih 20,2% razvedeno. U izvanbračnoj zajednici živi njih 7,7 %, te najmanji postotak su udovac/udovica (4,8%).

Tablica 1. Bračno stanje ispitanika

		Frekvencija	**Postotak**
	Izvanbračna zajednica	8	7,7
	Neoženjen/neudana	43	41,3
	Oženjen/udana	25	24,0
	Razveden/a	21	20,2
	Udovac/udovica	5	4,8
Nedostaje		2	1,9
Ukupno		104	100,0

Podatci o obrazovanju pokazuju kako najviši postotak ispitanika ima završenu osnovnu školu (35,6%), zatim oni koji imaju završenu srednju školu u trajanju do 3 godine (22,1%) te završenu srednju školu u trajanju do 5 godina (18,3%). Podjednak broj njih nije završilo školu, ima završen fakultet i program osposobljavanja (3,8%).

Tablica 2. Obrazovanje ispitanika

		Frekvencija	Postotak
	Bez škole	4	3,8
	Nezavršena osnovna škola	13	12,5
	Završena osnovna škola	37	35,6
	Program osposobljavanja	4	3,8
	Srednja škola u trajanju do 3 godine	23	22,1
	Srednja škola u trajanju do 5 godina	19	18,3
	Fakultet	4	3,8
Nedostaje		0	0
Ukupno		104	100,0

Podatci o osnovnom kaznenom djelu zbog kojeg je zatvorenik završio u zatvoru pokazuju kako je najviše njih počinilo obično ubojstvo (80,8%), zatim 15 njih je počinilo teško ubojstvo (14,4%), a najmanje njih točnije 1 je počinio ubojstvo na mah (1,0%). Podjednak postotak čine čedomorstvo i prouzročenje smrti iz nehaja (1,9%).

Tablica 3. Osnovno kazneno djelo zbog kojeg je zatvorenik završio 2013. godine u zatvoru

		Frekvencija	Postotak
	Čedomorstvo	2	1,9
	Prouzročenje smrti iz nehaja	2	1,9

	Teško ubojstvo	15	14,4
	Ubojstvo	84	80,8
	Ubojstvo na mah	1	1,0
Nedostaje		0	0
Ukupno		104	100,0

Prema podatcima o visini kazne u mjesecima, prosječna visina kazne je iznosila M=84,42 mjeseci (SD=90,858). Minimalna visina kazne je iznosila 8 mjeseci, dok je maksimalna iznosila 480 mjeseci.

3.2. Postupak prikupljanja podataka

Podatci su prikupljeni iz osobnika zatvorenika zaprimljenih na dijagnostičku obradu u Centru za dijagnostiku u Zagrebu 2013. godine. Prikupljeni su psihodijagnostički podatci koji su uključivali informacije o inteligenciji, osobinama ličnosti, ovisnostima i kritičnosti prema počinjenom kaznenom djelu. Uz psihodijagnostičke podatke, prikupljeni su i podatci o tijeku izvršavanja kazne poput uvjeta u kojim je izdržavao kaznu (je li zatvorenik izašao izašao iz istih uvjeta u koje je došao), kako mu je bilo strukturirano slobodno vrijeme, je li radio tijekom izdržavanja kazne, je li bio uključen u obrazovanje, stručno usavršavanje ili neki od posebnih programa. Prikupljeni su i podatci o stegovnim mjerama, je li ih bilo i u kojem broju, je li zatvorenik imao izrečeni uvjetni otpust te su prikupljeni podatci o kontaktima s vanjskim svijetom (telefonski kontakti, posjete, pismeni kontakti) i jesu li korištene pogodnosti izlaska iz zatvora ili kaznionice.

3.3. Mjerni instrumenti

Za istraživanje korišten je Eyseneckov Upitnik impulzivnosti (EPQ-IVE/A) koji mjeri impulzivnost, avanturizam i empatiju te je dio Eysenckove skale ličnosti (EPS). Upitnik sadrži ukupno 54 čestice od kojih dimenzija Impulzivnosti ima 19 čestica *(npr. „Da li obično učinite ili kažete nešto bez mnogo razmišljanja?“)*, dimenzija Avanturizma ima 16 čestica (npr *„Biste li uživali u skijanju na vodi?“)* te dimenzija Empatije ima ukupno 19 čestica *(npr. „Je li Vam žao sramežljivih ljudi?“).* Upitnik je namijenjen za ispitivanje osoba starijih od 16. Upitnik se može primijeniti individualno i grupno te u pravilu nema

vremenskog ograničenja. Vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika je otprilike 10 minuta. Ocjenjivanje se provodi ručno pomoću šablona ili pomoću računalnog programa PONS (Matešić, 2010).

Prema Eysencku i Eysencku (1994) pouzdanost skala iznosi: Impulzivnost α=.84, Avanturizam α=.85 i Empatija α=.69. Za Impulzivnost i Empatiju ukupan raspon rezultata na skali se kreće od 0 do 19, a za Avanturizam od 0 do 16.

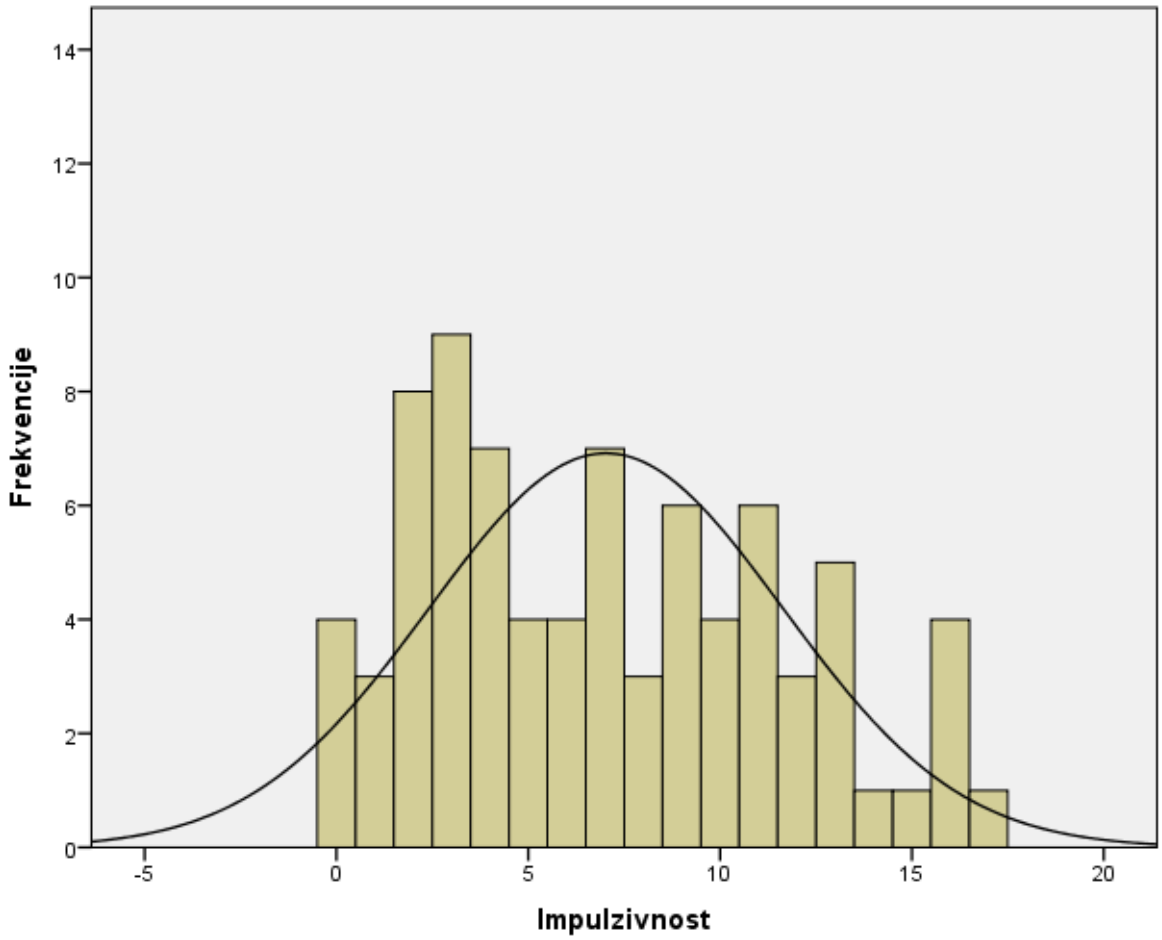
4. Rezultati i rasprava

Prvi problem ovog istraživanja bio je utvrditi izraženost osobina ličnosti kod počinitelja ubojstva. Pretpostavili smo kako će počinitelji ubojstva imati više izraženu impulzivnost i avanturizam, a niže izraženu empatiju. U Tablici 4. prikazani su deskriptivni pokazatelji za dimenzije Impulzivnosti, Avanturizma i Empatije. Rezultati na navedenim dimenzijama postoje za 80 zatvorenika. Pretpostavili smo da će ispitanici postići više rezultate na dimenziji Impulzivnost i Avanturizam te niže na dimenziji Empatija. Ispitanici postižu znatno više rezultate na empatiji u odnosu na druge dvije dimenzije.

Tablica 4. Deskriptivni pokazatelji dimenzija Impulzivnost, Avanturizam,Empatija

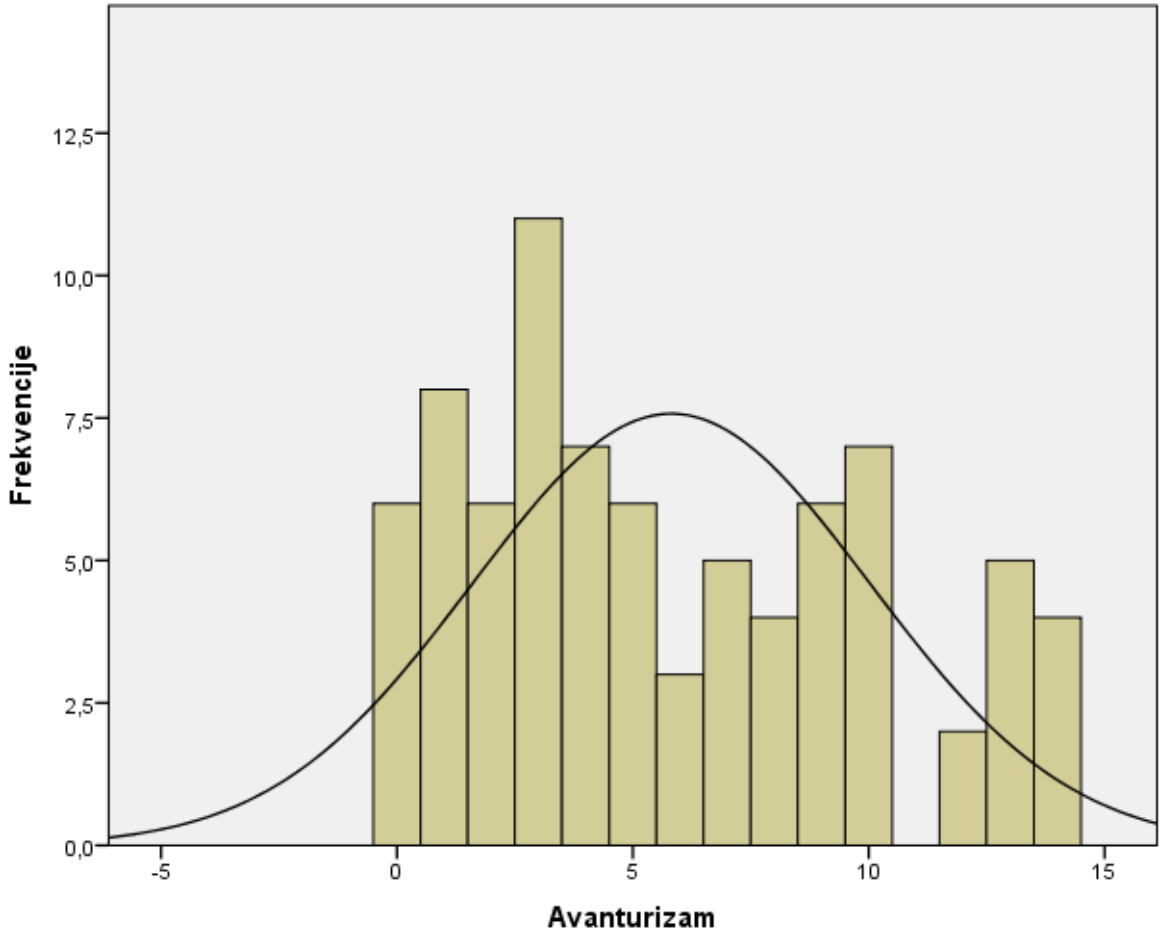
	MIN	MAX	M	SD
Impulzivnost	0	17	7,03	4,614
Avanturizam	0	14	5,81	4,213
Empatija	0	18	11,65	3,943

Frekvencija rezultata na dimenziji Impulzivnost je od 0 do 17. Iz prosječne vrijednosti, ali i Slike 4. vidljivo je kako zatvorenici na dimenziji Impulzivnost postižu niže vrijednosti. Za objašnjenje rezultata usporedit ćemo rezultate za dimenziju Impulzivnost dobivene ovim istraživanjem s rezultatima dobivenim za opću populaciju muškaraca prema istraživanju Eysenck i Eysenck (1994). Eysenck i Eysenck (1994) dobili su da muški u općoj populaciji postižu na impulzivnosti M=6,55 bodova. Iz navedenog možemo vidjeti kako su rezultati za počinitelje ubojstva i opću populaciju jednaki, pri čemu t-test pokazuje kako nema statistički značajne razlike između navedenih vrijednosti (t=0,921; df=79; p>,05). Rezultati sugeriraju kako počinitelji ubojstva i opća populacija imaju jednako izraženu impulzivnost. U istraživanju Singha (1980) na uzorku od 160 počinitelja ubojstva i 160 osoba koje nisu kriminalci, korišten je EPI (Eysenckov inventar ličnosti) kojim se mjeri i impulzivnost. No, prilikom zaključivanja moramo uzeti u obzir kako se u istraživanju Singhae impulzivnost mjerila na drugačiji način odnosno kako je bila u sklopu EPI-a, dok je u ovom istraživanju korišten upitnik EPQ/IVE.

Slika 4. Distribucija frekvencija rezultata počinitelja ubojstva na dimenziji Impulzivnost

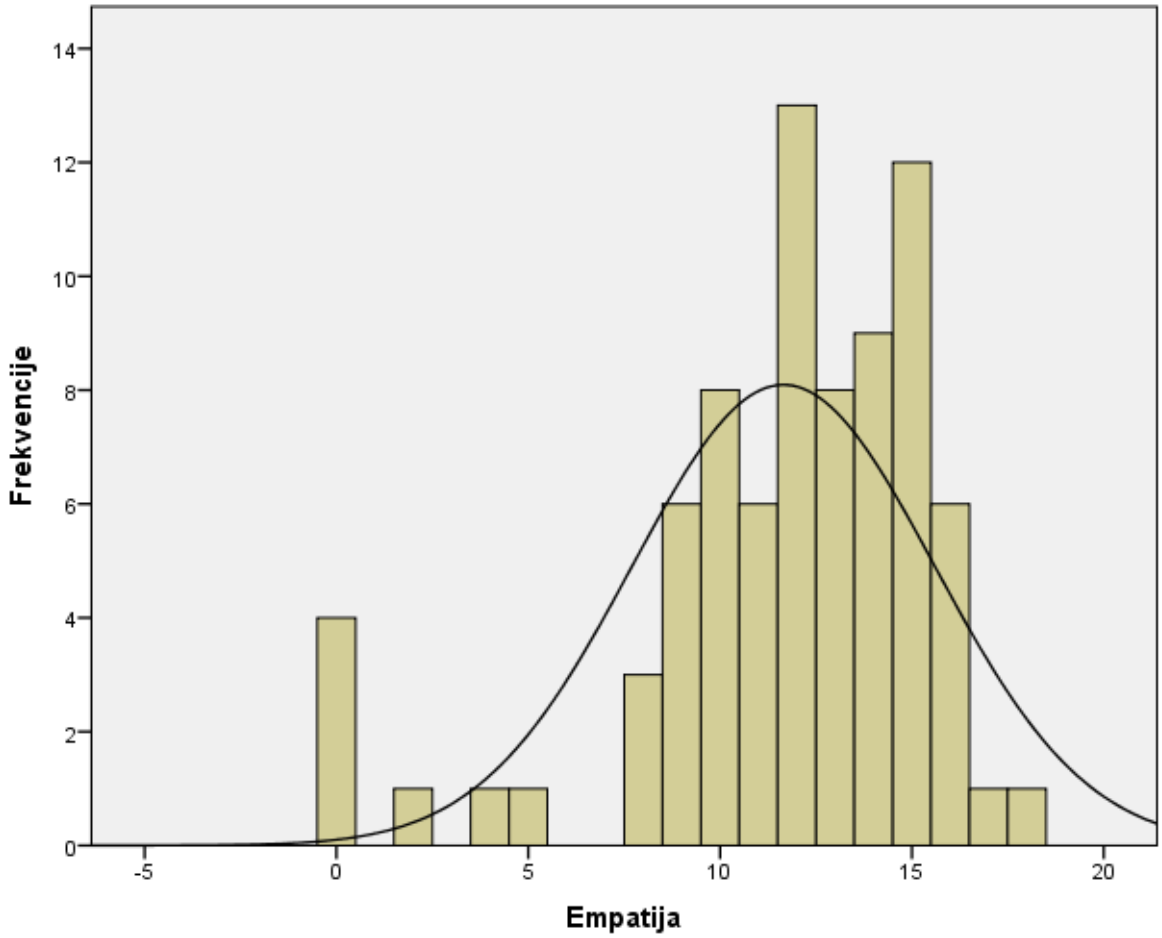
Slika 5. prikazuje rezultate na dimenziji Avanturizam. Minimalni rezultat je 0, a maksimalni je 14. Iz distribucije je vidljivo kako ispitanici postižu niže rezultate na dimenziji Avanaturizam. U odnosu na istraživanje Eysencka i Eysencka (1994), rezultati za opću populaciju (M=7,64) nešto su viši od rezultata počinitelja u ovom istraživanju te t-test potvrđuje statističku značajnost razlike (t=-3,880; df=79; p<,001). Odnosno, počinitelji ubojstva imaju niže avanturističke sklonosti od opće populacije.

Slika 5. Distribucija frekvencija rezultata počinitelja ubojstva na dimeniji Avanturizam

Slika 6. prikazuje rezultate na dimenziji Empatija koji imaju raspon od minimalne vrijednosti koja iznosi 0 do maksimalne koja iznosi 18. Za razliku od dimenzije Impulzivnost i dimenzije Avanturizam, distribucija rezultata ispitanika na dimenziji Empatija pokazuje kako ispitanici postižu rezultate koji tendiraju višim vrijednostima. Rezultati meta analize Jolliffe i Farringtona (2004) pokazuju kako nasilni počinitelji imaju nižu empatiju u odnosu na nenasilne počinitelje kaznenih djela (prema Castano, 2012). U istraživanju Eysencka i Eysencka (1994) prosječni rezultati empatije za opću populaciju (M=12,01) ne odstupaju statistički značajno od rezultata ovog istraživanja (t=-0,817; df=79; p>,05). Prema slici 6, 4 ispitanika u rezultatima odstupa od ostalih, odnosno rezultati pokazuju da 4 ispitanika postižu 0 na skali empatije. Riječ je o 5% ispitanika. Moguće je da se ispitanicima nije dalo rješavati testove, da su buntovni odnosno da ne žele surađivati sa sustavom koji ih je optužio ili im je stvarno niska empatija te su iskreni pa

nemaju uvid da bi bilo bolje da daju socijalno poželjne odgovore. Možda je riječ o specifičnim slučajevima koji imaju poremećaj ličnosti odnosno psihopatsku strukturu ličnosti što ih čini zanimljivim slučajevima s obzirom na uzorak.

Slika 6. Distribucija frekvencija rezultata počinitelja ubojstva na dimenziji Empatija

Rezultati ispitanika na dimenzijama Impulzivnost, Avanturizam i Empatija nisu u skladu s očekivanja s obzirom na ispitivanu populaciju. Očekivali smo više rezultate na dimenzijama Impulzivnost i Avanturizam, a niže na dimenziji Empatija. Moguće je da se ispitanici imaju potrebu prikazivati u boljem svjetlu pa postižu takve rezultate te da su skloni davanju socijalno poželjnih odgovora. Razlog tome bi mogao biti taj što im o rezultatima testiranja, između ostalog, ovisi u koju će kaznionicu ići i kakvi će im biti ostali uvjeti koji se donose pojedinačnim programom izvršavanja kazne zatvora (smještaj na odjel, korištenje slobodnog vremena, posebni oblici tretmana,...).

Za utvrđivanje povezanosti između dimenzija Impulzivnost, Avanturizam i Empatija koristili smo Spearmanov koeficijent korelacije. Rezultati su prikazani u Tablici 5. Možemo reći da su

dimenzije Impulzivnost i Avanturizam značajno pozitivno povezane (r= ,403) te da Empatija nije povezana ni s jednom dimenzijom. Rezultati sugeriraju da počinitelji koji imaju izraženu impulzivnost imaju ujedno i viši avanturizam, odnosno da počinitelji koji imaju sklonost impulzivnim radnjama imaju višu sklonost prema avanturističkim aktivnostima. Ovakav rezultat ne iznenađuje pa i Eysenck i suradnici (1985, prema Retz, Reif, Freitag, Retz-Junginger, Rosler, 2010) impulzivnost i avanturizam smatraju usko povezanima zbog toga što se impulzivno ponašanje sastoji od avanturizma i impulzivnosti, pri čemu se impulzivnost odnosi na spontano ponašanje u kojem osoba nije svjesna rizika, dok je kod avanturizma osoba svjesna rizika, ali nastavlja s ponašanjem (Retz i sur., 2010).

Tablica 5. Korelacije između osobina ličnosti kod osuđenih počinitelja ubojstva

	Impulzivnost	Avanturizam	Empatija
Impulzivnost	1	,403**	,175
Avanturziam		1	,213
Empatija			1

Legenda: * p<0,5; **p<0,01

Drugi problem ovog istraživanja bio je utvrditi obilježja počinjenog ubojstva. Za 9 ispitanika nisu prikupljeni podatci jer podataka nije bilo u osobniku, stoga je 9 ispitanika izuzeto iz daljnje obrade. U Tablici 6. prikazane su okolnosti u kojima je kazneno djelo ubojstva počinjeno. U skladu s očekivanjima, agresija u osnovi kaznenog djela zastupljena je kod 93,7% ispitanika (N=89) te samo kod 6,3% njih nije zastupljena (N=6). Fesbach (1964, prema Salfati, Canter, 1999) navodi kako je većina ubojstva učinjena zbog reaktivne agresije i bijesa. Reaktivna agresija, za razliku od instrumentalne, je povezana s impulzivnošću i nekontroliranim bijesom (Fontaine, 2007). Hostilna (reaktivna) agresija je reakcija na situacije poput uvreda, fizičkog napada i izazivanja. Instrumentalna agresija ima za cilj nanijeti patnju i štetu drugoj osobi. Agresija se često veže uz nasilje pri čemu agresivna osoba ne mora biti nužno nasilna dok nasilna osoba je uvijek agresivna, odnosno agresija je prisutna u nasilnim ponašanjima (Hickey, 2003). Uz pojam agresije često se veže i pojam frustracije. Frustracija ne dovodi uvijek do agresije iako će visoka razina frustracije vjerojatno rezultirati agresijom (Hickey, 2003). Frustracijske okolnosti u osnovi kaznenog djela zastupljena su kod 58,9% ispitanika (N=56).

Tablica 6. Okolnosti u kojima je kazneno djelo počinjeno

	DA	NE
Droga	6,3%	93,7%
Tablete	4,2%	95,8%
Agresija	**93,7%**	**6,3%**
Koristoljublje	10,5%	89,5%
Seksualne potrebe	1,1%	98,9%
Politička uvjerenja	0	100,0%
Vjerska uvjerenja	0	100,0%
Održanje egzistencije	0	100,0%
Neodgovornost	9,5%	90,5%
Nehat	6,3%	93,7%
Alkohol	**65,3%**	**34,7%**
Frustracijske okolnosti	**58,9%**	**41,1%**
Osveta	**38,9%**	**61,1%**

Frustracijske okolnosti za počinitelje mogu biti životne krize, unutarnji konflikti, drugi ljudi. Za počinitelji koji u osnovi kaznenog djela imaju frustracijske okolnosti, možemo pretpostaviti kako su počinjenjem kaznenog djela ubojstva nastojali riješiti frustraciju. Povezanost frustracije i agresije možemo objasniti modelom Berkowitza što znači da počinitelj prije svega mora imati cilj koji želi postići ili želju koju želi ostvariti. Potom, kada je osoba spriječena u ispunjavanju svog cilja javlja se frustracija koja dovodi do negativnih emocija poput bijesa. Bijes može biti okidač za agresiju čije pojavljivanje ovisi o interpretaciji okolnosti, reagiranja na slične situacije iz prošlosti i sl. Nadalje, ako počinitelj interpretira da m je namjerno onemogućeno ostvarivanja cilja i ako je stupanj percepcije frustracije visok, dolazi do agresivnog ponašanja (Hickey, 2003). Nadalje, značajan postotak ispitanika ima osvetu u pozadini počinjenog ubojstva i ona je zastupljena kod 38,9 % počinitelja. Brookman (2005) navodi da osveta u osnovi kaznenog djela ubojstva često podrazumijeva svjesno planiranje ubojstva i nedostatak žaljenja za žrtvom.

Kao što je i očekivano, prilično često je ubojstvo počinjeno pod utjecajem alkohola i to je slučaj kod 65,3% ispitanika (N=62). Ranije u radu navedeno je kako alkohol dominira u odnosu na druga sredstva ovisnosti kada je riječ o ubojstvima što potvrđuju i podatci ovog istraživanja. Slične rezultate dobio je Dundović (2008) u svom radu pri čemu navodi kako je 52,4 % počinitelja izvršilo kazneno djelo ubojstva u pijanom stanju. U navedenom istraživanju rezultati pokazuju kako je 83,8% počinitelja kaznenog djela ubojstva počinilo obično ubojstvo te slijedi ubojstvo na mah u znatno manjem postotkom (9,5%). Pokazalo se i kako u odnosu na alkohol, druga sredstva ovisnosti nisu toliko zastupljena. Droge u osnovi kaznenog djela zastupljena su u samo 6,3% slučajeva, a tableta u samo 4,2%.

Ne postoji direktna veza između alkohola i agresije. Povezanost se može objasniti interakcijom raznih varijabli poput psiholoških, situacijskih, neurobiokemijskih te kulturalnih čimbenika. Alkohol, odnosno konzumacija većih količina alkohola utječe na donošenje odluka i racionalno razmišljanje. Isto tako, postoji lošije rasuđivanje osoba koje su pod utjecajem alkohola te one teže zamjenjuju agresivna ponašanja odnosno agresivni odgovor na situaciju, primjerenim ponašanjima. Nadalje, počinitelj se fokusira na detalje situacije u kojoj se nalazi te ne može sagledati kontekst što može dovesti do krive interpretacije i nesporazuma. U situacijama kada je osoba pod utjecajem alkohola dolazi do niže tolerancije na frustraciju što uz navedeno može rezultirati agresijom (Hickey, 2003) i ubojstvom.

Treći problem ovog istraživanja bio je ispitati razlike u osobinama ličnosti počinitelja ubojstva ovisno o obilježjima počinjenog ubojstva. Pretpostavili smo kako će počinitelji ubojstva koji u osnovi ubojstva imaju agresiju, frustracijske okolnosti, alkohol i osvetu imati izraženiju impulzivnost i avanturizam u odnosu na one koji nemaju te okolnosti u osnovi ubojstva. Proveden je t-test kako bi se testirala značajnost razlika u osobinama ličnosti. Zbog premalog broja ispitanika mogli smo testirati razlike u osobinama ličnosti samo kod onih kod kojih imamo podjednaku zastupljenost onih ispitanika koji jesu i onih koji nisu počinili ubojstvo u navedenim okolnostima. Razlike su testirane samo za 3 obilježja: kazneno djelo počinjeno pod utjecajem alkohola, frustracijske okolnosti u osnovi kaznenog djela i osveta u osnovi kaznenog djela.

U Tablici 7. prikazani su rezultati testiranja razlika u osobinama ličnosti počinitelja ubojstva koji su pod utjecajem alkohola počinili ubojstvo i onih koji su ubojstvo počinili, ali pri tome nisu bili pod utjecajem alkohola. Iz tablice 7. je vidljivo kako postoji statistički značajna razlika u dimenziji Avanturizam, dok u ostale dvije dimenzije ne postoji statistički značajna razlika

između onih koji jesu i koji nisu kazneno djelo počinili pod utjecajem alkohola. Osobe koje su počinile ubojstvo pod utjecajem alkohola imaju niži avanturizam od osoba koje ubojstvo nisu počinile pod utjecajem alkohola. Šarić (2002) je u svom radu istraživao povezanost zlouporabe alkohola i osobina ličnosti s vršenjem nasilnih kaznenih djela. Cilj rada je bio utvrditi odnos između navedenog, a ispitivanje se provodilo na uzorku 1792 osuđene muške osobe u Centru za dijagnostiku Zagreb. Podatci o alkoholu su dobiveni temeljem intervjua i analize sudske i medicinske dokumentacije, dok su osobine ličnosti mjerene Eysenckovim upitnicima ličnosti EPQ-R i IVE. Dobiveni rezultati pokazuju kako osobe koje češće konzumiraju alkohol češće vrše nasilna kaznena djela. Nadalje, između konzumacije alkohola i osobina ličnosti dobivena je pozitivna korelacija s impulzivnošću te negativna s ekstraverzijom, avanturizmom i empatijom.

Tablica 7. Rezultati t-testa pri testiranju značajnosti razlika u osobinama ličnosti ovisno o tome je li ubojstvo počinjeno pod utjecajem alkohola (n=52) ili nije (n=25)

	Kd počinjeno pod utjecajem alkohola	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test
Impulzivnost	DA	6,67	4,431	0,503
	NE	7,24	5,036	
Avanturizam	DA	4,83	3,949	2,552**
	NE	7,32	4,151	
Empatija	DA	11,23	4,190	1,454
	NE	12,64	3,499	

Legenda: * p<,05; ** p<,01

Osobe koje nisu pod utjecajem alkohola počinile ubojstvo postižu više rezultate na dimenziji Avanturizam od osoba koje su ubojstvo počinile pod utjecajem alkohola. Ovakav rezultat može djelovati neočekivano, no, ako uzmemo u obzir da je avanturizam pozitivno povezan s ekstraverzijom, odnosno negativno s intoverzijom (Eysenck i Eysenck 1978, Corrello 1987,

prema Miller, 2003) moguće je da introvertirani pojedinci koji ne znaju kako se nositi sa strasnim situacijama češće pribjegavaju konzumaciji alkohola. Pod utjecajem alkohola njihova samokontrola slabi pa je moguće da su u frustrirajućoj situaciji pod utjecajem alkohola skloniji počiniti i ekstremna kaznena djela kao što je ubojstvo. S druge strane, moguće je da osobe s izraženijim avanturizmom, koje su ujedno i više ekstravertirane, alkohol konzumiraju u svrhu zabave i druženja te da alkohol kod njih u manjoj mjeri predstavlja okidač za nasilno ponašanje. Svakako bi bilo važno u budućim istraživanjima detaljnije istražiti odnose između navedenih varijabli.

Rezultati testiranja razlika u osobinama ličnosti između počinitelja koji su u osnovi kaznenog djela imali frustracijske okolnosti i onih koji nisu, prikazani su u Tablici 8. T-test je pokazao kako nema statistički značajne razlike niti u jednoj osobini ličnosti između počinitelja ubojstva u pozadini kojih su bile frustracijske okolnosti i onih u čijoj pozadini nisu bile frustracijske okolnosti.

Tablica 8. Rezultati t-testa pri testiranju značajnosti razlika u osobinama ličnosti ovisno o tome jesu li frustracijske okolnosti u osnovi kaznenog djela ubojstva (n=48) ili nisu (n=29)

	Frustracijske okolnosti u osnovi kd	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test
Impulzivnost	DA	7,13	4,876	-0,653
	NE	6,41	4,179	
Avanturizam	DA	5,56	4,543	0,199
	NE	5,76	3,502	
Empatija	DA	11,19	4,311	1,419
	NE	12,52	3,366	

Legenda: * p<,05; ** p<,01

Tablica 9. prikazuje rezultate pri testiranju razlika u osobinama ličnosti s obzirom na to je li osveta bila u osnovi kaznenog djela ili nije. Rezultati pokazuju kako je t-testom utvrđena statistički značajna razlika u dimenziji Avanturizam što znači da postoji razlika u avanturizmu između onih koji su kazneno djelo ubojstva počinili u osveti i onih koji nisu. Iz aritmetičkih sredina vidljivo je kako počinitelji koji u osnovi kaznenog djela imaju osvetu, imaju viši avanturizam od počinitelja koji nemaju osvetu u osnovi kaznenog djela.

Tablica 9. Rezultati t-testa pri testiranju značajnosti razlika u osobinama ličnosti ovisno o tome je li osveta u osnovi kaznenog djela ubojstva (n=28) ili nije (n=49)

	Osveta u osnovi kd	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	t-test
Impulzivnost	DA	6,93	4,921	-0,102
	NE	6,82	4,475	
Avanturizam	DA	6,68	4,000	-1,683*
	NE	5,04	4,168	
Empatija	DA	11,32	2,816	0,604
	NE	11,90	4,570	

Legenda: * p<,05; ** p<,01

Moguće je da osobe koje zbog osvete počine ubojstvo karakterizira instrumentalna agresija koja se prema McEllistrem (2004, prema Dinić, Mitrović, Smederevac, 2014) smatra promišljenom, hladnokrvnom i isplaniranom te je motivirana neagresivnim ciljem poput ostvarivanja moći, materijalne dobiti, statusa i sl. S obzirom na navedeno čini se da je osveta cilj koji počinitelj instrumentalnom agresijom nastoji postići. Čini se da je počinitelj ubojstva koji u osnovi kaznenog djela ima osvetu, planirao i promišljao o ubojstvu jer mu je ubojstvo značilo osvetu odnosno ostvarenje cilja koji želi postići. Rezultate možemo objasniti tako da su počinitelji koji imaju viši avanturizam skloniji ekstremnijim oblicima osvete, poput ubojstva. Ubojstvo im daje uzbuđenje koje im je potrebno.

4.1Prednosti, nedostatci i doprinos istraživanja

Ovo istraživanje ima svoje prednosti i nedostatke koje je važno sagledati. Prednost istraživanja je u tome što je dio podataka preuzet iz dokumentacije odnosno dobiveni podatci su prikupljeni od strane stručnjaka iz Centra za dijagnostiku u Zagrebu stoga su relevantni za ovo istraživanje. S druge strane, to što su podatci prikupljeni u Centru za dijagnostiku u Zagrebu može biti i nedostatak posebno kada je riječ o samoiskazu zatvorenika. Rezultati na upitnicima prikupljeni su u okviru dijagnostičkih podataka što znači da su počinitelji imali potrebu prikazivati se u boljem svijetlu jer im odgovori mogu utjecati na uvijete izdržavanja kazne zatvora. Nadalje, još jedan nedostatak je taj što je istraživanje obuhvaćalo mali uzorak. Uključeni su samo oni zatvorenici koji su 2013. godine zaprimljeni u Centar za dijagnostiku, odnosno radi se o jednoj generaciji zatvorenika. Bilo bi dobro kada bi ovakvo istraživanje uključivalo više od jedne generacije kako bi uzorak bio veći i dobiveni podatci relevantniji što je ujedno i preporuka za buduća istraživanja. Sljedeći nedostatak je u tome što je korišten jedan upitnik za ispitivanje ličnosti te su ispitane samo 3 osobine: impulzivnost, avanturizam i empatija. Bilo bi zanimljivo kada bi se istraživanje proširilo tako da se ispitaju i neke druge osobine ličnosti što bi bila također preporuka za buduća istraživanja ovakvog tipa.

Istraživanje je ukazalo na to da u radu s počiniteljima kaznenih djela ubojstva treba staviti fokus na efekte alkohola i frustracije koji su se prema rezultatima ovog istraživanja pokazali važnima jer dosta je ubojstava počinjeno upravo pod utjecajem navedenih okolnosti. Također, prema rezultatima agresija ima značajan doprinos u počinjenju ubojstva. Preporuka je da se s takvom vrstom počinitelja radi na učenju i usvajanju prihvatljivih načina nošenja s frustracijom, vlastitim emocijama i situacijama u počiniteljevom životu. Kreiranje i provođenje preventivnih kampanja vezanih uz problem ovisnosti, pošto se alkohol pokazao značajan čimbenik, još je jedan od načina na koji se može utjecati na povećanje svjesnosti kod javnosti. Uz navedeno, rezultati ovog istraživanja mogu stručnjacima koji rade s ovakvom populacijom počinitelja dati okvirnu informaciju koja su najčešća obilježja u osnovi počinjenog ubojstva što im može pomoći u njihovom daljnjem radu i istraživanju ovakve vrste kaznenog djela.

5. Zaključak

Cilj ovog rada bio je istražiti odnos između osobina ličnosti počinitelja ubojstva i obilježja počinjenog ubojstva tako da se utvrde izraženosti osobina ličnosti kod počinitelja putem Eysenckovog inventara impulzivnosti, da se utvrde obilježja počinjenog ubojstva i da se ispitaju razlike u osobinama ličnosti počinitelja ovisno o obilježjima počinjenog ubojstva. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su kako počinitelji postižu niže rezultate na dimenzijama Impulzivnost i Avanturizam, te više rezultate na dimenziji Empatija. Što se tiče korelacija između dimenzija Impulzivnost, Avanturizam i Empatija, rezultati pokazuju kako su impulzivnost i avanturizam značajno pozitivno povezani dok empatija nije povezana ni sa jednom dimenzijom. Nadalje, prema rezultatima okolnosti u kojima je kazneno djelo počinjeno, najviše je zastupljena agresija. Zatim slijede alkohol i frustracijske okolnosti u osnovi kaznenog djela. Razlike u osobinama ličnosti počinitelja ovisno o obilježjima počinjenog ubojstva testiratirane su samo kod 3 obilježja: kazneno djelo počinjeno pod utjecajem alkohola, frustracijske okolnosti u osnovi kaznenog djela i osveta u osnovi kaznenog djela. Dobivena je statistički značajna razlika u avanturizmu između počinitelja ubojstva koji su pod utjecajem alkohola počinili kazneno djelo i onih koji nisu pri čemu rezultati pokazuju niži avanturizam u odnosu na počinitelje ubojstva koji nisu bili pod utjecajem alkohola. Statistički značajna razlika postoji i između počinitelja koji imaju osvetu u osnovi kaznenog djela i onih koji nemaju osvetu u osnovi kaznenog djela. Počinitelji koji su imali osvetu u osnovi kaznenog djela pokazuju viši avanturizam u odnosu na počinitelje koji kazneno djelo ubojstva nisu počinili zbog osvete. Prema rezultatima, nema statistički značajne razlike ni u jednoj osobini ličnosti između počinitelja ubojstva u pozadini kojeg su bile frustracijske okolnosti i onih u čijoj pozadini nisu bile frustracijske okolnosti.

6. Literatura

7. European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics (2014). Preuzeto 08. travnja 2016. s internetske stranice: http://www.heuni.fi/material/attachments/heuni/reports/qrMWoCVTF/HEUNI_report_80_European_Sourcebook.pdf
8. Beck, R. C. (2003). *Motivacija: teorija i načela*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
9. Boduszek, D., Hyland, P., Bourke, A. (2012). An investigation of the role of personality, familial, and peer-related characteristics in homicidal offending using retrospective data. *Journal of Criminal Psychology*, 2(2), 96-106.
10. Boeree, C.G. (2006). *Hans Eysenck. Personality Theories*. Preuzeto 11. rujna s internetske stranice: http://www.social-psychology.de/do/pt_eysenck.pdf
11. Brookman, F. (2005). *Understanding homicide*. London: Sage Publications.
12. Burke, R. H. (2009). *An introduction to criminological theory* (Treće izdanje). Devon: Willan Publishing.
13. Buss, D. M. (2006). *The murderer next door: Why the mind is designed to kill*. New York: Penguin Books.
14. Castano, E. (2012). Antisocial behavior in individuals and groups: an empathy-focused approach. U K. Deaux, M. Snyder (Ur.), *The Oxford Handbook of Personality and Social Psychology* (str. 419–445). Oxford: Oxford University Press.
15. Daly, M., Wilson, M. (1988). *Homicide*. New Jersey: Transaction Publishers.
16. Derenčinović, D. (2004). *Uvod u kriminologiju i socijalnu patologiju*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
17. Dinić, B., Mitrović, D., Smederevac, S. (2014). The AVDH questionnaire(anger, vengefulness, dominance and hostility): New questionnaire for measurement of aggressiveness. *Applied Psychology*, 7(3-1), 297-324.
18. Douglas, J. E., Ressler, R. K., Burgess, A. W., Hartman, C. R. (1986). Criminal profiling from crime scene analysis. *Behavioral Sciences & the Law*, 4(4), 401-421.
19. Douglas, J., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (2006). *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crime* (Drugo izdanje.). San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
20. Dundović, D. (2008). Ubojstva intimnih partnera i alkohol. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 15(1), 177-203.

21. Duntley, J. D., Buss, D. M. (2011). Homicide adaptations. *Aggression and Violent Behavior*, 16(5), 399-410.
22. Eysenck, S. B., Eysenck, H. J. (1978). Impulsiveness and venturesomeness: their position in a dimensional system of personality description. *Psychological reports*, 43(3), 1247-1255.
23. Eysenck, H., J., Eysenck, S., B., G. (1994). *Priručnik za Eysenckove skale ličnosti* (EPS-odrasli). Jastrebarsko: Naklada Slap.
24. Fontaine, R. G. (2007). Disentangling the psychology and law of instrumental and reactive subtypes of aggression. *Psychology, Public Policy, and Law*, 13(2), 143.
25. Gavin, H. (2014). *Criminological And Forensic Psychology*. London: Sage Publications.
26. Hickey, E. (Ed.). (2003). *Encyclopedia of murder and violent crime*. Thousand Oaks, CA: Sage.
27. Highland, R. A., Kern, R. M., Curlette, W. L. (2010). Murderers and Nonviolent Offenders: A Test of Alfred Adler's Theory of Crime. *Journal of Individual Psychology*, 66(4).
28. Kazneni zakon, Narodne novine 125/11, 144/12, 56/15, 61/15.
29. Kocsis, R. N. (Ur.). (2007). *Criminal profiling: International theory, research and practice*. Totowa, NJ: Humana Press.
30. Larsen, R. J., Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
31. Lebedina-Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
32. Smit, P. R., de Jong, R. R., Bijleveld, C. C. (2011). Homicide data in Europe: Definition, sources, and statistics. U M. C. Liem, W. A. Pridemore (Ur.), *Handbook of European homicide research: patterns, explanations, and country studies* (str. 5-23). New York: Springer.
33. Marković, M. (2009). *Alkoholizam kao kriminogeni faktor vršenja krvnih delikata*. Preuzeto 6. rujna 2016. s internetske stranice: http://www.singipedia.singidunum.ac.rs/content/739-Alkoholizam-kao-kriminogeni-faktor-vrenja-krvnih-delikata?s=b98140e5caad7c3faf43236fd2d9f1a6
34. Matešić, K. (2010). *Psihodijagnostička sredstva*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
35. Mejovšek, M. (2002). *Uvod u penološku psihologiju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
36. Miller, E. (2003). *The measurement of impulsivity*. Doctoral dissertation. Coventry: University of Warwick.

37. Ministarstvo unutarnjih poslova policijska uprava zagrebačka (2016). *Izvješće o stanju i kretanju sigurnosnih pokazatelja u radu Policijske uprave zagrebačke u 2015. godini*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova. Preuzeto 08. travnja 2016. S internetske stranice: http://www.mup.hr/UserDocsImages/PU_ZG/statistika/Izvje%C5%A1%C4%87e%202015..pdf
38. Novoselec, P. (2014). Druga novela kaznenog zakona. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 21(2), 439-466.
39. Passingham, R. E. (2013). Crime and personality: A review of Eysenck's theory. U V. D. Nebylitsyn, J. A. Gray, (Ur.). *Biological bases of individual behavior* (str. 342-371). New York: Academic Press.
40. Porter, S., Woodworth, M. (2006). Psychopathy and aggression. U C.J. Patrick (Ur.), *Handbook of psychopathy* (str. 481-494). New York: Guilford Press.
41. Retz, W., Reif, A., Freitag, C. M., Retz-Junginger, P., Rösler, M. (2010). Association of a functional variant of neuronal nitric oxide synthase gene with self-reported impulsiveness, venturesomeness and empathy in male offenders. *Journal of neural transmission*, 117(3), 321-324.
42. Salfati, C. G., Canter, D. V. (1999). Differentiating Stranger Murders: Profiling Ofender Characteristics from Behavioral Styles. *Behav. Sci. Law*, 17, 391-406.
43. Serafim, A. D. P., Barros, D. M. D., Valim, A., Gorenstein, C. (2009). Cardiac response and anxiety levels in psychopathic murderers. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 31(3), 214-218.
44. Singh, A. (1980). *A study of extraversion, neuroticism, psychoticism and adjustment of murders*. Doctoral dissertation. Chandigarh: Panjab University.
45. Služba za strateško planiranje, analitiku i razvoj Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske (2016). *Statistički pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2015. godini*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske. Preuzeto 08. travnja 2016. S internetske stranice: http://www.mup.hr/UserDocsImages/statistika/2016/Statistika_2015_nova..pdf
46. Šarić, J. (2002). Povezanost između zlouporabe alkohola i opojnih droga te osobina ličnosti s vršenjem nasilnih kaznenih djela. U I. Sorić (Ur.), *XIII. Dani psihologije u Zadru - Sažetci radova* (str. 77-78). Zadar: Odsjek za psihologiju Filozofski fakultet u Zadru.

47. Turvey, B. E. (2011). *Criminal profiling: An introduction to behavioral evidence analysis* (četvrto izdanje). Oxford: Academic press.
48. Walton, R. (Ur.). (2006). *Cold case homicides: Practical investigative techniques*. Boca Raton, Florida: CRC Press.
49. Yarvis, R. M. (1994). Patterns of substance abuse and intoxication among murderers. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online*, 22(1), 133-144.
50. Žaja, B. (1992). Utjecaj demografskih i sociooloških karakteristika na ponašanje nasilnika. *Defektologija*, 28(1-2), 243-260.
51. Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske.